

સુધરેલી રીત મુજબ
વર્નાક્યુલર ટેક્સ્ટ બુક્સ રીવિઝન કમિટીએ
જે તૈયાર કરેલી છે

—: કન્યાવાચનમાળા :—
પુસ્તક પહેલાના અર્થ.

રચનાર—મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો.
રચનારનું ઠેકાણું—શાહપોર, મુરત.

પ્રમિત કર્તા—*R. SHAMPR*
પ્રમિત કરવાનું ઠેકાણું—શાહપોર, મુરત.
આ પુસ્તક સને ૧૯૭૭ના ૨૫મા અક્ટોબરના રોજ મુદ્રિત થયેલ છે.

આપનાર નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમ.
આપવાનું ઠેકાણું—શ્રી “શંકર”, પ્રીતીંગ પેમ.
થોના પુલ કોર એકી પાસે-મુરત.

સવન ૧૯૮૫] કિંમત રૂ. ૦-૪-૦ મુદ્રિત ૧૯૮૯

કન્યાવાચનમાળા પુસ્તક ૧લાનો “ડિક્ટેશન શિક્ષક” ૩ આના

૧૨૬૨૩

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક

૧૪૬૪૬

વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ કુલ્યા વાચનમાળીના અર્થ

વિષય

મૃદુલતા : ૮૦૬ : ૮૦૬ : ૮૦૬

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૧લાના અર્થ.

પાઠ ૧.

શહેનશાહ=મહારાજાધિ-

રાજના રાજ

સંગીન=મજબુત;

જોરાવર

પુરાતન=ધણું જુનું

ચરિત્ર=વૃત્તાંત; હેવાલ

જયેષ્ઠ=મોટા

પ્રિન્સ જોવ વેદસ=વેદસ

પ્રાંતનો રાજપુત્ર

મુલકાત્ર=ખેતાત્ર

નિખાલસ=પ્રુદ્ધા મનના

નોકાશાત્ર=વહાણુ ચલા-

વવાની કળા

પ્રોજના=ગોઠવણુ

મત્યંત=ધણેજ

શલીમ=કેળવણી

પ્રવાસ=મુસાફરી

પ્રશિક્ષણ=ચોગરદમ ફરી

ગુવું તે

યા =કાવમ

પદવી=ઓહો

પ્રવીણ=માહીતગાર

નિર્ણય=કરાવ

કમે કમે=એક પછી એક

ખાંધો=ખંધારણુ

નિર્માણુ=નક્કી

યુવરાજ=ગાદીને વારસ

આદરસતકાર=આવકાર;

પરોણાચાકરી

લથડવા=કમજોર થવા

રાજ્યાભિષેક=રાજગાદી

પર ખેસાડવાની ક્રિયા

પાયતખત=રાજધાનીનું

શહેર

આખાદી=ચઢતી

પાઠ ૨.

નથંદ=વરની ખેન

કદ=માપ

મેફા = ચણીઆના જે

ભાગની અંદર પાટી

ધાલવામાં આવે છે તે

કુચો=કુચડો

બહાનું=ઓહું; ખોટું કારણ

ચીતરી કઢયાં=ગમે તેમ

લખી કાઢયાં

નકલ=ઉતારો; કોપી

લપલપાટ = જોડાએ તે

કરતાં વધારે ઉતાવળ

પાઠ ૩.

કાળે ખાંધેલો હોંચકો.

અકુસ=ખોરસલી

તણી=ની

શોભા=દેખાવ

હોંચુ =હોંચક ખાઉ

ખપાર = પાર વગરનું;

ધણુંજ

ચળતી=પછી

ચાળ=ચાલ; નિમાળા

ચમકાવે=ચોકાવે

માંચ=માં

મલકાવે=કસારે

વાચ=વા

સુગંધી=સારી વાસ	શિર=માથું	ચક્રર આવે
કુટ્યાં=ખીટ્યાં	મંદ=ધીમી; થોડી	હુંય=હું
ભારી=ધણુંબ	લીલાં પીળાં લાગે =	તુંય=તું

સમશ્ચુતી—એની! બોરસલીની ડાળ ઉપર હોંચકા બાંધ્યો તેની શોભા સારી છે. હું ધણા વહાલથી હોંચકા ખાઉં.

જે હું જોરથી હોંચકા ખાઉં, તો સામી ડાળ સુધી જઈ; પશુ પાછાં ફરતાં પેલી ડાળ સાથે અફળાઉં. પવનના પુરા ઝપાટા ધણું સુખ આપે છે; પછી નિમાળા છૂટા પાડે છે અને ધણી વાર ચોંકાવે છે.

વળી મનને ચોંકાવે છે, અને ઘડીમાં ગભરાવે છે; વળી ત્યાં ધીમે વા વાય છે તે મને હસાવે છે. બાગમાં ફૂલ ખીટ્યાં છે, તેથી વાયુ સાથે કેવી સારી ખુશબો આવે છે! એ ખુશબો મને ધણું સુખ આપે છે.

બોરસલીનાં જે ઝીણાં ફૂલ તે માથાપર ટપક ટપક પડે છે. એ વળી મને થોડી મીઠી ખુશબો આપે છે. મોં નીચું રાખીને હોંચકા ખાઉં, હોંચકા ખાઉં, હોંચકા ખાઉં, પશુ ચક્રર આવે તો આંખ બંધ કરું.

હું હિંમત રાખું તો ચાકથી કદી ચાકું નહિ; પશુ એ વહાલા હોંચકા! રખેને તું તૂટતો! જ્યારે તું તૂટ્યો, ત્યારે હું પડું અને અફળાઉં; માટે રમવું છોડી દહને હવે તો હું ઘેર જાઉં.

પાઠ ૪.

વિવેક=સકુશાલ

કેસ=કોકર

ધાર=રેત્રો

ચાકળો=ચામડા વગેરેનું

૩થી ભરેલું ગોળ આસન

ચીંદરડી=લુગડાંની પટી

ખાતર=અરઘસ; સરભરા

વચ=ઉંમર

મોટા મનના=ઉદાર દીલના

આદરસતકાર=આવકાર;

પરોણાગત

ટળાવી=મટાડી

મફતની=વગર પૈસાની

સવાલ=આ પાઠમાંની

કંઈ કહેવત યાદ રાખવી?

પાઠ ૫.

ધોરો છો=ઉંધો છો

ચારામીટી થકને=જન-
વાકને

વાળુ=રાતનું જમવાનું
તોપ પડવી=મોટા શહે-
રામાં વખત બહુવવા
માટે તોપનો અવાજ
થાય છે તે

મહાવરો=અબ્યાસ; ટેવ
સાંચ્યું=મચાચ્યું; ભેગું કર્યું

દીવો બાળીને કાંત્યું ને
પેટ બાળીને સાંચ્યું

એટલે રાતનું કાંતેલું
સુતર નકામું થાય છે,

કારણ કે અંદર મળા-
મળકા વગેરે રહી જાય

છે, જાડું પાતળું પણ
થઈ જાય છે, અને

દીવાનો નકામો જરૂર
થાય છે. તેજ પ્રમાણે

ખાવામાં દુઃખ વેઠી
પૈસા એકઠા કરી દોય,

તે નકામા જાય છે
કારણ કે બૂખ અથવા

નકારા ખોરાકથી માંદા
પડાય છે, અને મરણ

જલદી થાય છે.
સમજુતી-વહેલા સમ

જય અને વહેલા જોડે
તે જરા પણ દુઃખ

જુએ નહિ; કેમકે ધણી
તાકાત, અકાલ અને

હોલત વધે છે; તેથી
અધાં સુખ મળે છે.

પાઠ ૬.

હસતે=મસકાતે
સુખ=મોહું

વેર્મા=નાખ્યા
નશીમે=દૈવયોગે

કેરાં=ના
નીચા નમી=ચાંકા વળી

વીણીશું=એકે એક લઘુશું
અત્યારે=હમણાં

ગુસ્સે થઈ=રીસ કરી
વિપત=દુઃખ; આપદા

વશતોલે=ધણી ૪
દીક્ષગીર=ઉદાસ

ભૂલીને=વિસરીને

જુડું=નકાર; ખરાબ
માફ=ક્ષમા

અન્યાય=જેરમ્-સાફ
મટવાને=અટકાવવાને

ગુસ્સો=ક્રોધ; રીસ
ધટવાને=ઓછો થવાને

વઠવું=લડવું
ધીરીને=કધાર આપીને

આખર=ઈન્જન
ધન પાખી=પૈસા વગર

પાખી=વગર; સિવાય
દેવું=આપવું

ધીરેલાં=કધાર આપેલાં
નવ=નહિ

આલે=આપે
વાંકું ખોલી=જુડું ખોલી

બાળે=જુએ
ફરિયાદી=ઈન્-સાફ મેળવવા

માટે અરજ
સદગુણ=સારા ગુણ

પામે=મળે
ગુસ્સો=ક્રોધ

મોખો=અપશબ્દ; ભુડાં	ચિંતા=રીકર	અટપટી=ગુચવણ બરેલી
બોલ	અટપટી=ગભરામણ	માલે=ખુશીથી રહે

સમજુતી—નસીબે ખુશી થઈને રસ્તામાં ગુલામનાં ફૂલ નાખ્યાં, તે આપણે નીચાં વળી ક્યારે વીણીશું ? હે બાઈ, હમણા આજ ને આજ વીણી લો. (મતલબ કે જેમ ફૂલ થોડા વખતમાં કરમાઈ જાય છે તેમજ સારાં કામો કરવાનો વખત પણ જતો રહે છે, માટે ગુલામનાં ફૂલ રૂપી સારાં કામો તરતજ કરવાં. નસીબે એટલે કુદરતે. રસ્તામાં એટલે દુનિયામાં. ગુલામનાં ફૂલ એટલે સારાં કામો.) (૧) પણ કદાપિ જો તે ગુસ્સો કરીને બોલે, તો તને ધણુંજ દુઃખ પડશે, તો પછી ઉદાસ ક્યારે થવું ? હે બાઈ કાલે, કાલે, કાલે. (મતલબ કે સારાં કામ કરતાં દુઃખ આવી પડે તો પણ દીલગીર થઈ છોડી દેવું નહિ.) (૨) કોઈએ ભૂલથી આપણું નકાર કીધું હોય અને વળી આપણને આવીને દુઃખ પણ આપ્યું હોય, તો તેને આપણે માફ ક્યારે કરીશું ? હે બાઈ, આજ ને આજ અત્યારે માફ કરીશું. (૩) પણ ગેરમનસાફ મળતો હોય તે અટકાવવાને અને મનમાંથી રીસ એછી કરવાને માટે જો કોઈની સાથે લડવું પડે તો ક્યારે લડવું ? હે બાઈ કાલે, કાલે, કાલે લડવું. (૪) કોઈએ આપણને પૈસા ઉધાર આપીને આપણી આખર રાખી હોય, તે માણસ પૈસા વગર દુઃખી થતો હોય, તો જઈને તેને પૈસા પાછા ક્યારે આપવા ? હે બાઈ, આજ ને આજ હમણા આપવા. (૫) આપણે ઉધાર આપેલા પૈસા પાછા આપે નહિ, અને વાંકું બોલીને સાસું પણ જીએ નહિ. તો તેવા માણસ પર કહો કે ક્યારે ફરિયાદી કરવી ? હે બાઈ કાલે, કાલે, કાલે ફરિયાદી કરવી. (૬) સારાં ગુણનાં ધણાં કામો કરવાં છે, પણ કામ ધંધાને લીધે આપણને

જરા પણ વખત મળે નહિ, તો પછી તેને ક્યારે કરવાં ? હે બાપ, આજ ને આજ હમણાં કરવાં. (૭) કોષ, નકારાં વચન, શીકર, ગભરામણુ ને ગુચવણુ બરેલી વાતો પોતાની મેળે આવે, તો તે મનમાં જમને ક્યારે આનંદથી રહે ? હે બાપ કાલે, કાલે, કાલે. (૮)

સાર—હરેક સારાં કામ આજ ને આજ કરવાં, અને નકારાં કામનો વિચાર આવતી કાલ પર રાખવો. મતલબ કે નકારા કામ કરવાંજ નહિ.

પાઠ ૭.

ધીરજ=સચ્ચરી
નાપસંદ=અણુગમતા
વઢકાર=વઢકણું
ટક ટક કરવું=મડખડવું
અણુગમે=નાપુશી
કંટાળે=ચીતળી; ત્રાસ
કૃત્ય=કામ
સંભાળ=સાવચેતી
પૂરતી=જોઈ એ તેટલી
સાવચેતી=સંભાળ
સત્રુવટ=વેર; દુશ્મનાઈ
બળાપો=સંતાપ
સમાચાર=અખર
રમ=મન; આનંદ
બંગ=નાશ
ફળાદિ=ફળ વગેરે

હરી ગયો=છાની રીતે
જમ ગયો.
પતિ=પણી; વર
રાક્ષસ=દૈત્ય; અસુર
છુટકારો=છુટકો
આરોપ=આળ; તહોમત

પાઠ ૮.

શોખ=ઈચ્છા
'હરે તે ચરે અને
બાંધ્યા ભૂખે મરે'=
મહેનત કરે તો તેને
તેનું ફળ-ખાવાનું મળે,
પણ જો મહેનત ન
કરે, તો ભૂખે મરી જાય.
લાગુ=બંધ ખેસતું
સીમ=ખેતર
અર્થ=મતલબ

કહેવત=કહેતી; અનુભવ
સિદ્ધ વાક્ય
બોધ=શિખામણ; ઉપદેશ
માંદલાં=માંદા જેવાં
કામણુ=ગદુ; વશ કર-
વાની યુક્તિ

પાઠ ૯.

સાહેલડી=સખી
હાં હાં=ઠીક ઠીક
હિરચરિત=પરમેશ્વરની
લીલા
અલખેલડી=ફાંકડી;
રંગીલી
સખી=ખેનપણી
પ્રેમે=હેતથી
શરદ=છ રત્નમાંથી એક;
બાદરવો ને બાસો

રંગ=શોભા	હરખે=આનંદ	મસ્ત=મગ્ન; ચક્ષુર
ગભિર=ગંભીર; મોડું	કુમુદ=પોયણ; ધોળું	ધેલડી=ધેલી; ગાંડી
આતડી=ભાત; તરેહ	કમળ ફૂલ	ગોવિંદ=પરમેશ્વર
નક્ષત્ર=તારાનું ઝુમખું.	કુમુદાદિઃ=ધોળાં કમળ	રંગ=મગ્ન
૨૭ નક્ષત્ર કહેવાય છે.	ફૂલ વગેરે	રેલડી=રેલ
છાતડી=છાતી	ગતડી=ગત; તરેહ	લહાણી=પુષ્પાલીમાં સાંભે
નીર=પાણી	રત્ન=(૧) પ્રીતિ ભરેલું;	સરખી બેઠ આપવી તે
વાતડી=વાટ; રસ્તો	(૨) રાતે	

સમજીતી—હે ! બેની, સખી, જોડો સૌ મળીને ગરબા ગાઇએ, હાં હાં રે સૌ મળીને ગરબા ગાઇએ. (૧) વળી હે ! અલખેલી સખી, હેતથી પ્રભુની લીલા ગાઇએ, હાં હાં રે સૌ મળીને ગરબા ગાઇએ. (૨) શરદની રાત ખૂબ ખીલી છે અને રંગથી ભરેલી બીની છે, હાં હાં રે રંગથી ભરેલી બીની છે. (૩) જીઓ મોટા આકાશની ભાત મગ્નની આસમાની ખીલી છે, હાં હાં રે મગ્નની આસમાની ખીલી છે. (૪) ચંદ્ર અને તારા જોઈ છાતી ઠરે છે, અને ઠરીને સુખથી ફૂલે છે; હાં હાં રે ઠરીને મગ્નથી ફૂલે છે. (૫) નદી, પાણી અને પર્વતના રસ્તા હરખથી કેવા હસે છે ! હાં હાં રે હરખથી કેવા હસે છે ! (૬) પોયણ વગેરે ફૂલની જતો રાતે ખીલી રહે છે. હાં હાં રે રાતે ખીલી રહે છે. (૭) સખી, રાગ મસ્તાનથી ઘેલી થઈને પ્રભુના ગુણ ગાઇએ; હાં હાં રે સખી પ્રભુના ગુણ ગાઇએ. (૮) ચોક્કા રંગની રેલ ચઈ (આનંદની મગ્ન પુરેપુરી થઈ) હવે લહાણી વહેતીએ; હાં હાં રે હવે લહાણી વહેતીએ. (૯)

પાઠ ૧૦.

કુંદ=પુરી ટેવ; નાહ;

ધુધરીવાળું હાથનું ધરણું ભારે=ધણી.

બાળકયુદ્ધિ=કમસમજ.

વડ સસરા=મોટા સસરા;

વરના આપના આપ
સ્નાન=નહાવું તે.
વીત્યા=ગયા.
ક્ષય=છાતીમાંથી ગળદા
પડે, ઝીણો તાવ આવે,
શરીર કંતાતું જાય
અને અતે મરણ થાય
એવો રોગ.

આમદ=મંડ્યા રહેવું તે
ચોબીલી=શરમિંદી
કંતાધ=તવાધ
જોટવાં=રેઢ
છવિટીઆં=અંતે પગની
આંગળીએ પહેરવાની
ધુધરીવાળી વીંટીઓ
ફૂલ=પગની આંગળીએ
ધાલવાનું ધરેણું
ફૂલવાળીઓ, ખુકડી=કા-
નમાં ધાલવાનાં ધરેણું
લોળીઈ=કાનની લાલીમાં
પહેરવાનું ધરેણું
લવિંગીઈ=કાને પહેરવાનું
સોનાનું ધરેણું

દામણી=કપાળની છેક
ઉપર પહેરવાનું હીરા-
મોતીનું ધરેણું
નાગદણી=એક જાતનું
ધરેણું.
અણુગમો=કંઠાળો
પાઠ ૧૧.

ગળગળી અધને=રડવા
જેવું મોં કરીને
માઠી ખખર=દુઃખદાયક
સમાચાર
ખેદ=દીલગીરી; અફસોસ
પતો=કામ ઠેકાણું
ખોળમખોળા=શોધાશોધ
લાસ=મુડદું; મરી ગ-
એણું પ્રાણી
ઠાવકી=ડાહી
ઓતાડો=કોષ જતું
આવતું ન હોય એવી
જગામાં આવેશો; એકાંત
નોતર=જમવાનું
ટાણેટચકે=સારા અવસરે
શોભા=ખુબસુરતી

ચાલ=રીત; ધારો
વખોડે=નિંદે
પાઠ ૧૨.
શમરી=એ નામની એક
બીજડી હતી
રામચંદ્ર=સૂર્યવંશી દક્ષ-
રથ રાજના કૌશલ્યાથી
થએલા પુત્ર
મુજ=હું
દાસડી=આકરડી
પરે=કપર
ધરીને=લાવીને
રવામીજી=ધણીજી
મુનિ=ઋષિ; તપસ્વી
મર્મ=હ્રુપો બેઢ
કુશ=દર્ભ
આશ્રમ=મઠ; આરામ
પામવાની જગા
બ્રમ=બ્રાંતિ; વહેમ
આદાર=ખોરાક
શ્રીકાર=સરસ
આગે=આગળ
અપસસણુ=મૂખી

સંધરી=એકઠા કરી	રાણી	પાવન=ચોક્કસ; નિર્બળ
સાર=સારા	બદ્રીફળ=ખોર	સરથ=શાંત
રાધવ=રામચંદ્ર	મધુરાં=મીઠાં.	વિરહે=વિયોગે
પ્રાયે=સરખાં; જેવાં	મુજને=મને	નયને=આંખોએ
કંઠએ=કોઇ પણ જગ્યાએ	તણા=તો	નયને વહે છે નીર =
નિર્મળ=પવિત્ર	પાર=છેડો	આંખોમાંથી આંસુ
નેહ=સ્નેહ; પ્રીતિ	ભાવ=હોંસ; ઉમંગ	પડે છે; રડે છે
કૌશલ્યા=દશરથની ત્રણ	ભાવ ધરી=હોંસથી	અધિકી=વધારે
રાણીઓમાંની પહેલી	પ્રાશન=ખાવું; જમવું	સહી=સાંખી; સહન કરી

સમજુતી—મુજ ચાકરડી પર દયા લાવીને પ્રભુજી તમે દર્શન દેવાને સાર થયું કે પધાર્યા જેથી મારું મન માન્યું થયું. (૧) સ્વામીજી (રામચંદ્રજી) આ દર્ભ લઈને હંમેશનાં કામ (સંધ્યા વગેરે) કરો. આ દર્ભ ધણો જુનો છે. તમે મુનિનો છુપો ભેદ કરો (સમાધિ ચઢાવો.) (૨) રામચંદ્રજીએ ત્યાં નિત્ય કર્મ કીધું પછી મઠમાં આવ્યા, શખરીએ ત્યાં ચાકરી કીધી તેથી મોટો વહેમ દૂર થયો. (૩) હે ! રામચંદ્રજી, જે સારાં અમૃત સરખાં ફળ જાણ્યાં તે મેં ખુશીથી ખાઈને આખી આખીને આ મૂક્યાં છે. (૪) જે મને મીઠાં લાગે તે કાપીને કરડી જોયાં છે, મેં પહેલાં એમ વિચાર્યું કે એ રામને માટે રાખું. (૫) તે દિવસની હું લુખી છું, મેં એક પ્રશ્ન ખાધું નથી; મેં તે સારાં તમારે માટે સંધરી રાખ્યાં. (૬) રામચંદ્રજી કહે છે કે તારા પવિત્ર પ્રેમને લીધે મને બહુ કરીને (લગભગ) અમૃત જેવાં મીઠાં લાગે છે; એવાં એ કોઇ દેહથી આપ્યાં નથી. (૭) જેવાં તારાં મીઠાં ખોર મને આવે છે તેવો સ્વાદ કૌશલ્યાના પીરસ્યામાં પણ આવતો.

નથી. (૮) સીતા હેતથી અમૃત સરખું બેજન ખીરસતી, તેથી ખણ
આ મીઠાં લાગે છે. કારણ કે તારું હેત ધણું જ છે. (૯) મેં હેતથી
એવું બેજન કોઈ જગાએ ખાધું નથી, તેમજ હું ધણા દહાકનો
જૂખ્યો છું તેથી હેતથી ખાઈ છું. (૧૦) પછી રામચંદ્રજીએ ચોકખું
ખણી પીધું ને શાંત થયા; પણ સીતાના વિયોગથી આંખમાંથી આંસુ
પડે છે. (૧૧) સખરી સાચું કહું છું તે સાંભળ, તું મને કૌશલ્યા
કરતાં વધારે વહાલી છે, મારું મન ધણું કાચું છે, તેથી હું સીતાનો
વિયોગ સહન કરી શકતો નથી. (૧૨)

ખાંડ ૧૩.

આંદાં=એખ; ખોડ
નસીબદાર=ભાગ્યશાળી;
ધારેલો લાભ સહેલથી
મળે એવી
ખુદા=ધર્મ
છેછેદીઉં=છોકરાં વગર
મરી જાય તેની માલ-
મત્તા મળે તે

ખોડો=આંદાં

આટો નીકળી જાય છે=
સખત મહેનત કરવી
પડે છે.

કાલજીનું ધારે=સતોષ
પમાડે

વારસી=હકદાર
રણુશીશું=તત્તુડું; વખાણ
માંબરી=શુરા ડોળાવાળી
ખોડીસો=ખોડવાળો
કરડી=આકરી; મારકણી
કન્યા=કુંવારી છોકરી
કદરૂપી=એડોળ
અજવાળું કયું=આખર
મેળવી

ખાંડ ૧૪.

નણુંદ=વરની બેન
ભોજાધ=ભાઈની વહુ
ચાવળી=ખડુખોલી
મીઠું મરચું ભભરાવે=
વાત રસિક કરવા

માટે પોતાના તરફના
શબ્દ ઉમેરે
ઠપકો=ચુનાહના બદલામાં
કડવાં વેણ કહેવા તે
દાવો=હક
દાખવશે=ખતાવશે
મહેજું=ટાણું
લાજ=આખર
પોળને મોઢે=પોળમાં
પેસતાં
ગાંઠીઓ તાવ=તાવ સાથે
ગાંઠ નીકળે એવો રોમ;
પ્રેમ
ખરાખરી=ખરૂં ખોડું
નક્કી કરવું તે

વગોણું=ફળેતી; નિંદા
શિક્ષા=સખ
પાત્ર=ભાષક

અસર=સાગણી
શેરડા પડવા=છરભાષ
જવું; કોલવામ જવું;
લજવાઈ જવું
વલે=હાલ; ફળેતી
પાઠ ૧૫.

ગાળવા=ગુભાવવા
કાળજી=રીકર; ચિંતા
સંભાળ=ખરદાસ
ફરિયાદ=રાવ
વિતાડયું=દુઃખ દીધું
હેરાન=દુઃખી
ગેરહાજરી=હાજરી
નહિ તે

નિશ્ચય=ઠરાવ
ફેર=ફેરક; તફાવત
કુટેવ=ખરાબ આદત
એન=સુખ
લવરી=લવારી
દાકતર=અંગ્રેજી દવા
કરનાર

પટાવીને=ફાસલાવીને
શોકવાન=દીલગીર;
શોકાતુર
લેવાયું=નખાયું; કમશક્તિ
થઈ
ગોઠવણુ=અંદોજસ્ત
મંદવાડ=મિમારી; રોગ
છોકરવાદી=નાદાની
પસ્તાવો=દીલગીરી
અફસોસ

પાઠ ૧૬.

ગર્વ=અહંકાર; અભિમાન
છલકાશો=પ્રલાશો
પ્રલણુજી=વખાણુથી રાજી
થઈ ખર્ચ કરનાર

ગાઠા=હાર્યા
અધવચ=અધવચે
આટા=ધાણુ
ખૂટયાં=ઓછાં થયાં
ખર્વ=અભજ પછીની
સંખ્યા; હગર કરોડ
સોડ=ખાણું; પાસું
કંસ=ફળુનો મામે

રાવણુ=સંકાનો રાજા
બોધ=ઉપદેશ; શિખામણ
દ્રૌપદી=અગ્નિ-કુંડમાંથી
નીકળેલી દ્રુપદ રાજાની
પુત્રી; પાંડવોની સ્ત્રી
મારે=ધણું
લાજ=આખર
દુર્યોધન=ધૃતરાષ્ટ્રનો
વડો પુત્ર, એ અને
એના ૯૯ ભાઈ
કોરવો કહેવાતા

ગરવ=અહંકાર; ગર્વ
પેલી=પહેલી
હુપદ=અહંકાર; મારાપણું
મેલી=મૂકી
ફાળ=કુદકો
શિર=માથું
માળે=જુએ
મારે=જીતે
મણુતર=શિશુ
પાણીમાં પડયું=નકામું ગયું
ખાળી=ખાળા; છોકરી
પોત=સ્વભાવ

પ્રકાશી=મહેરમાં લાવે

અરૂં રૂપ=મૂળ સ્વભાવ

તરણું=તણખડું

તુલ્યપણે=તોછડાઇથી

ખોલે=કલાડું પાડે

તોલે=ખરાખર

સમજણી—એનો અહંકારથી છલકાઈ જશે નહિ. મતલબ કે અહંકાર કરશે નહિ, વખાણથી ટુલાઈ ખર્ચ કરી ટુલાશે નહિ. બધા માણસો અહંકારથી હાર્યા ને તેઓ ગામ મૂકીને અધવચે નાહા, અહંકારથી ઘણા માણસના ધાણ નીકળ્યા. (ટક) (૧) ઘણા રાજ ગર્વથી નાશ પામ્યાં, જે પૈસા ખર્ચની સંખ્યામાં ગણાતા તે પણ ખૂરી ગયા, અને બધાએ મરણ પામ્યા. (ટક) (૨) અનિમાની કંસ પણ કેવો મુઓ! અને રાવણ જેઓ પણ મરી ગયો. એ બેથી તો ખરી શિખામણ લેવી. (ટક) (૩) જ્યારે દ્રૌપદીને દુર્યોધને ઘણું દુઃખ દીધું અને તેની આખર લેવા ઉભો થયો ત્યારે તે પાપી મુઓ. (ટક) (૪) જે મનમાં અહંકાર રાખે તે ઘેલી પુરી પહેલી પરતાવશે માટે અહંકાર છોડી દઇને મન મોડું રાખો. (ટક) (૫) કુતર કોઇ ગાડા નીચે ચાલે તો તે ગાડાનો સઘળો ભાર પોતાને માથે જીએ, અને તેથી તે ટુલાઇને કુદકા મારી ડગલાં ભરે, જાણે કે ગાડાનો સઘળો ભાર હુંજ ઉપાડુ છું. (ટક) (૬) જે બાળા બણી ગણીને ગર્વને જીતે નહિ, અને સારું નકારું વિચારે નહિ, તો તેનું બજાર નકામું ગયું સમજવું. (ટક) (૭) હું બધાથી રૂપાળી અને ડાહી છું, મારા જેવી કોઇ છોકરી નથી એવું અહંકારવાળી હોય તેજ બોલે. (ટક) (૮) જે પુરું બણેલું હોય તે પોતાનું પોત બતાવે નહિ, અને કદાપિ અહંકારથી હદ પાર ખોલે પણ નહિ, પણ જેમ અધુરો ઘડો હોય તે છલકાય, તેમ જે યોડું બણેલો હોય તેજ અહંકાર કરે. (ટક) (૯) જે બીજાને તોછડાઇથી બોલે તે પોતાનું સ્વરૂપ (સ્વભાવ) ઉપાડું પાડે છે મતલબ કે હું અહંકારી છું

એમ બતાવે છે. તેની આખર તબીબલાની બરાબર રહે. મતલબ કે તેની આખર બીજકુલ રહેતી નથી. (ટક) (૧૦)

ખાંડ ૧૭.

વઢકારી=વઢાણી; લડાઈ
કરનારી

બહાનાં=ઓહાં; નિમિત્ત

વારો=ખેપ; વખત

છુટકો=નિઘાલ

શોક=દીવળીરી

ઉદાસ=દીવળીરી

વળગો=લાગો

આય=શક્તિ; બળ

મુનિવ્રત=મુંગા રહેવું તે

ઉકળી=ખીજવાઈ

માર્ગ=ઉપાય; રસ્તો

ખોળે=શોધે

દોઢ વાંક=એકનો આખો

અને બીજનો અડધો

વઢવાડ=લડાઈ

મિથ્યા=ફેકટ

બાર=વડકર

ખાંડ ૧૮.

સોખત=સંગત

ફળ=પરિણામ

જૂઠ=જુઠાણું; ખોટાઈ

અવગુણુ=બરાબર ટેવ

બનાવ=વાત; વિગત.

જેવી સોખત તેવી અ-

સાર=જેવા માણસની

સંગત હોય તેવા

ગુણ આવે

સમજુતી-જો નકારી

સોખત મળે તો નકારાં

કામ કરાય; સારી

સોખતથી હંમેશાં સારી

ચાલ ચલાય.

ખાંડ ૧૯.

ઝડીઓ=વરસાદના ઉ-

પરા ઉપરી ઝાપટાં

વેગવાળી=ગતિવાન

માળી=જોષ

નભ=આકાશ; ગગન

છાઈ=ઢાંકી

રવિ=સુરજ; સૂર્ય

પળતી=દોડતી

છટાથી=ચપળતાથી

ખાડી=મડી

આંધી=વરોળીઓ;

વાવાઝોડું

ધટા=ભરાવ

મીંચીને=અંધ કરીને

વીજ=વીજળી

ગાજે=ગર્જના કરે

ઇંદ્રરાય=મેધરાજ; વરસાદ

ટોકા=ટહુકા

તડુકો=એકદમ રીસમાં

કાઢેસો અવાજ

મુસળવાર=મડી ધારમાં

પડતો હોય તેવો; જોર-

માં પડતો હોય એવો

પેખો=જુઓ

મેડક=દોડકો

જોસભરી=જોસઅંધ

નાવ=હોડી

પૂરપાટ=અપાટાઅંધ

નીકા=પાણી જવાનો	ખેડુ=ખેડુત	તણ=ધાસ
માર્ગ; ગટર	પ્રવાસી=મુસાફર	ધરતી=જમીન
નિકારી=મોરી; પાણી	કાયર=હેરાન	છવાઇ=ઢંકાઇ
જવાનો સાંકડો માર્ગ	મેઘજળ=વરસાદનું પાણી	શું=કેવી
સરો=સરોવરો; તળાવો	નાસે=કંટાળે	સહુ=અધા

સમજુતી—કાળી, વેગવાળી, રૂપાળી, ધણી વાદળીઓ આકાશમાં જતી તે જોઈ, તે (વાદળી) સુરજને ઢંકીને છટાથી દોડતી; તેથી તેની ધણી જડી ધટાથી વંટોળાઓ થયો. (૧) ધણી વીજળી થાય છે તેથી આંખો મીચીએ છીએ, ધણા જોરથી મેઘરાજા ગર્જના કરે છે તેનો જવાબ મોર ટહુકો કરી આપે છે. સિંહો એકદમ રીસમાં આવ્યાન કાઢે છે ને માથું અફાળે છે. (કારણ કે સિંહ સમજે છે મારા કરતાં બળજાન કોઈ નથી ત્યારે આ આવજ કોણ કરે છે એમ સમજી એકદમ રીસમાં આવી આવજ કાઢી માથું પટકે છે.) (૨) મુસંજધાર પાણી પડે તે તમે જુઓ, દેડકા ડેડું કરે છે તે જુઓ, જોસબધ ઝપાટાથી નદી ચાલે છે તે જુઓ, ઝપાટાબધ હોડી ચાલે છે તે જુઓ. (૩) નાની મોરીઓ અને ગટરો પાણીથી ભરાઇ અને સરોવરમાંથી પાણી છલકાઇ જાય છે; ખેડુત અને મુસાફર વરસાદથી ભીંજાઇ ગયાં છે, તેથી તેઓ ઝાડો નીચે ઉભા રહ્યા છે. (૪) પેલાં પશુઓ વરસાદથી કંટાળીને નાસે છે, વળી પેક્ષીઓ વરસાદના પાણીથી કંટાળે છે; લોકો ધરો બંધ કરીને ભરાઇ બેઠા, તેઓ ટાઢથી ધ્રુજે છે તેથી તાપણી લઈ બેઠા છે. (૫) લીલા ધાસથી પૃથ્વી ઢંકાઇ છે તેથી હે! બાઇ, ધધરની વાડી (આ દુનિયા) શું જતી રહી છે! વરસાદથી કાણા, કૂકો અને રૂઝો થવાનાં તેથી બધા લોકોનાં દુઃખ જવાનાં. (૬)

પાઠ ૨૦.

દયા=રહેમ; મહેર
 દાન=ધર્મ બુદ્ધિથી
 આપવું તે
 છાટીફાટ=ધણુંજ
 હડખાયું=હડખવા લાગેલું
 ઝોરવા=રાંધવા
 ખરાદીલથી=ખરામનથી
 કઠ=જમાવ; ટોળું; ભીડ
 રાહ=વાટ
 આશીશ=સારી દુવા;
 આશિર્વાદ
 આગ્રહ=કાલાવાલા
 સ્વાર્થી=મતલબી
 પરગળું=પારકાનું બહું
 કરનાર; પરોપકારી
 રહે=નારાજ થાય; કોપે;
 ગુસ્સે થાય
 અક્ષીપ=ભેટ; સરપાવ
 કૃત્ય=કામ
 હર્ષ=આનંદ; હરખ
 અરે=કાળજી; શીકર
 ઉર=મન; દીલ

સુપાત્ર=સાવક; યોગ્ય
 સાથ=સાથે
 સમજીતી=દુઃખી પ્રા-
 ણીને જોઈને જે મા-
 જીસ મનમાં તેના
 દુઃખ દૂર કરવાની
 કાળજી રાખે અને
 દયાળુ થઈને દાન
 કરે-કરી જાણે; લાય-
 કને આપેલું દાન
 તે સારું દાન છે; કહે
 છે કે હાથે દાન કરશે
 તે સાથે આવશે.

પાઠ ૨૧.

મલીદો=કંસાર
 નવરાશ=કુરસદ
 રોટી=રોટલી
 ચાવલ=ચોખા
 ખોટ=તંગાશ; તંગી
 અસર=પાસ
 વિસારે પડી=ભુલી ગઇ
 સ્થિત=હાલત; દશા
 તક=દાવ; લાગ

પોટકી=પોટલી
 બંદગી=સ્તુતિ; વખાણ
 લાખ=ઝાડનો રાતો ચીક
 રજેરજ=જરેજર
 જરમ=લાજ
 કરકસર=વાળખી ખરચ
 લાભ=ફાયદો

પાઠ ૨૨.

આળસ=સુસ્તાઈ
 બંધીવાન=કેદી
 શીદ=શા માટે
 વણુ=વગર
 વણુ વાંકે=વગર ગુને
 નુકસાની=હાનિ
 દાઝ=મળાપો
 નવ=નહિ
 રાય=રાગ
 તજી=છોડી
 સહીએ=ખમીએ; વેઠીએ
 કર=હાથ
 વણ=તાબે
 ડગ=ડગલું
 ચરણુ=પગ

હેડ=જે મોટાં કોરેલાં	લણવા=બેગા કરવા;	નિથે=નક્કી
લાકડામાં ગુનેગારનો	મેળવવા	સ્વપ્ને=સ્વપ્નામાં
પમ ધાલી રાખવામાં	જર=પૈસા; નાણું	જડ=મૂળ
આવે છે તૈ; બેડી.	જશ=આખર	જમે=ફેલાય
ધરી=નાખી	ફરિદતા=ગરિમાઈ;	વિસ્તાર=ફેલાવો
વારી=અટકાવી; ખાળી	મિખારીપણું	પામે=મેળવે.
બણુતર=બણુવું તે	અવગુણકારી=અવગુણ	સમી=ખરાખર; જેવી
લાબ=નફા; ફાયદો	કરનારી; નુકસાનકારક	

સમજુતી—ઝો આળસડી ! તું શા વાસ્તે કેદી બનાવે છે ?
 વગર વાંકે કામ લુલાવીને શા માટે હાનિ કરાવે છે ? કોઈ ઉધમ કરતાં
 ખાળે તો તેના પર મનમાં બળાપો થાય, પણ તારા પર તો જોર ફાવતું
 નથી, ઝો આળસડી તું શા વાસ્તે કેદી બનાવે છે વગર વાંકે કામ
 લુલાવીને શા માટે હાનિ કરાવે છે ? (૧) જો રાંખની આગાથી ધધો
 છોડી દહને બેસી રહીએ તો (નુકસાની વેઠવીએ) નુકસાન થાય; તો તે
 રાંખને જીલમી કહીએ. (ટક) (૨) હે ! આળસડી તો જેના હાથ
 (આળસરૂપી) બંધનથી બાંધી લઈ કમળે કર્યા, તેણે તો તરતજ ધધો
 છોડી દીધો. (ટક) (૩) જે તારે તાબે કમળ એટલે આળસ કરે તે એક
 કમળું પણ ચાલી શકે નહિ, જાણે કે તેના પગમાં હેડ ધાલી હોયની !
 તું જખરી અને જીલમીજ છે. (ટક) (૪) તું વાંચતાં અટકાવે, જાણે
 કે આંખે પાટા બાંધ્યા હોયની ! તે તરત પુસ્તક (વાંચવાનું) છોડી દે છે.
 (ટક) (૫) તું બણુતર બણુવા દેતી નથી. તેમજ પરમેશ્વરના ગુણ
 બણુવા દેતી નથી; મતલબ કે પરમેશ્વરનું બબ્બન કરવા દેતી નથી. તું
 વધારે ફાયદો મેળવવા દેતી નથી. (ટક) (૬) તું પૈસા કે આખર મેક-

વવા દેતી નથી. મિત્રાને મળવા દેતી નથી; તેમજ હિખામણ સાંભળવા પણ દેતી નથી. (૨૩) (૭) તું ગરિયાષ્ટે આપનારી છે, તેમજ શરીરને નુકસાન કરનારી છે; તું નક્કી બહુજ નકારી છે. (૨૩) (૮) અમે તારાથી મનમાં બહુ ખીએ છીએ, તેથી સ્વપ્ને પણ તને સંધરીશું નહિ; તને વેરી સમજીને હંમેશાં દૂર કરીશું મતલબ કે તને અમારે શરીરમાં પેસવા દહશું નહિ. (૨૩) (૯) તારા મૂળ ધીમે ધીમે ફેલાય છે, અને પછી તો બરાબર ફેલાવો પામે છે. તને દલપતરામ કવિએ રોગી જેવી દીઠી મતલબ કે રોગીને જેવાથી જેમ ચીતળી ચઢે તેમ તને જેઠ દલપતરામને ચીતળી ચઢી. (૧૦)

પાઠ ૨૩. સત્તા=હકુમત; અમલ તાગ=છેડો; અંત અસંખ્ય=અગણિત અપાર=પાર વગરનું વાવાઝોડું=પવનનું તોફાન યાદ=ફાન; સરત કાટકા=મોટા અવાજ છળવું=ડરવું; ખીવું ફેવળ=દહેર અતિવૃદ્ધિ=ધણો વરસાદ ફુકાળ=અનાજ પાણી ન મળે એવો વખત હિમ=ખરફ

ધરતીકંપ=જમીનનું હાલવું તે જવાળામુખી=જળતો પહાડ ભયંકર=ભયાનક આનંદકારી=આનંદ આપનાર મંદમદ્=ધીમે ધીમે સુખકારક=સુખ કરનાર નિરંતર=હંમેશાં અદ્ભુત=અમત્કારી ક્રીણો=ઉંડો આશ્ચર્ય=નવાઇ દીંગ=તાણુન

અનંત=જેનો છેડો નહિ તે; પાર વગરનું ઘોડા=મોજાં છાયા=પડછાયો; ઓળો સ્વપ્નવશ=સ્વપ્નાં આવે તેવી સ્થિતિ પડેલાં

પાઠ ૨૪. વિસાત=મથુતરી; હિસાજ ઈંદ્રિયો=જે વડે કામ અને જ્ઞાન થાય છે તે પ્રહાંડ=વિશ્વનો ગોળો કાર્યો=કામો બ્યાપિ=ફેલાયલો

સર્વ શકિતમાન=અધી	પ્રભાત=સૂર્યોદય થતાં	પદ=પગ
શકિતવાળો	પહેલાં જ્યારથી ઝળ-	પ્રભુમીએ=નમીએ
સર્વવ્યાપી=અધે ફેલાએલો	હળું થવા માટે છે	રે'મ=રહેમ; મીઠી નજર
આપોઆપ=પોતાની મેળે	ત્યારથી સૂર્યોદય થતાં	ભાંડુ=ભાઇબેન
હેતુ=મતલબ	સુધીનો વખત;	ભાવ=પ્રેમ
ઝડપુ=રત; મોસમ	મળસકું; વહાણું	આણી=લાવી
દયાવાન=દયાળુ	પરમ=મોટા	ઉલટ=ક્રમંગ; હોંસ
આરોગ્ય=લંદુરસ્ત	પરમેશ=મોટા ઇશ્વર	ઉચરીએ=ખોલીએ
સોસવું=વેઠવું; ખમવું	લીજે=લઇએ	મધુરવાણી=મીઠા શબ્દ
પૂર્ણ=પુરું	પૂર=પૂરો	ઠાઠ=મપકા
નારાજ=નાખુશ	ઉત્સાહ=હોંસ; ઉમંગ	ધોંધાટ=અવાજ
કૃપા=મહેર; દયા	કાજ=કામ	સમય=વખત
ભાવ=આસ્થા; શ્રદ્ધા	રનાન=નહાવું તે	કોટી=કરોડ
પ્રાર્થના=અંદગી; સ્તુતિ	ભોગ=દુઃખ ભોગવવું તે	આગે=અગાડી
પાઠ ૨૫.	ઇજા=ઇશ્વર	રંગ=પાસ
બાળા=બાળકી	આરાધીએ=પુંજીએ;	ખંત=કાળજી
બોધ=ઉપદેશ	બજીએ	સકળ=અધા; સધળા
	જગજ=ખટપટ	કા'ન=કંઠાન કવિ

સમજીતી—સૌ બેનો હંમેશાં સવારમાં ઊઠીને; મોટા પરમેશ્વરનું નામ લઇએ, પછી મનમાં ખરો ઉમંગ અને આનંદ લાવીને સધળાં કામ બરાબર કરીએ, સૌ બેનો હંમેશાં સવારમાં ઊઠીએ. (૧) નહાવાથી શરીર સુધરે છે અને રોગના ભોગ થતા (રોગનું દુઃખ ભોગવતા) બચીએ છીએ; ચિત્તને સુધારીએ, પરમેશ્વરને બજીએ અને જગતની

ખટપટમાં ફસીએ નહિ. (ટક) (૨) મા અને આપના પગને હેતથી નમીએ મતલબ કે માઆપને પગે લાગીએ, બાહ્યનેમાં મીઠી નબરથી હેત લાવીએ, ધરતું સધળું કામ ઉમંગથી શીખીએ, અને મોઢેથી મીઠી વાણી બોલીએ. (ટક) (૩) જ્યાં આઠ વાગે કે ઠાઠ મૂકી દહને અવાજ કર્યા વગર પ્રેમથી પાઠ કરો. નાનપણનો વખત શીખવાને માટે સારો છે આગળ કરોડો ઉપાયથી એ (વખત) મળશે નહિ. (ટક) (૪) સારા માણસની દોસ્તીનો પાસ હંમેશાં લેવો મતલબ કે સજ્જનની દોસ્તી હંમેશાં કરવી અને નહારા માણસને જોધ આદા ખસવું મતલબ કે દુર્જનની દોસ્તી કરવીજ નહિ; સુખમાં અને દુઃખમાં જીવ આનંદમાં રાખવો એમ શરીર અને મનને ધણું કસવું. (ટક) (૫) કાળજી રાખીને સધળા સારા સદગુણો શીખવા અને હંમેશાં સારી વાત પશુ સાંભળો તોજ આ લોક અને પરલોક સુધરે મતલબ કે મૃત્યુ લોક અને સ્વર્ગ લોક અને કામ સધાય. કહાન કવિ કહે છે કે ઉપલી શિખામણો પ્રમાણે જે નારીઓ ચામશે તેની નિંદા થશે નહિ. (ટક) (૬)

પાઠ ૨૬.	ભાગ	છાતીપુર=છાતીજેટલુંકંચુ
પૂર=રેલ	દીચણપુર=ધુંટણુ જેટલા	અધખોલો=એક આજુ
મુશ્કેલ=અધરી	ભમરા=વમળ; પાણી ગોળ	એ થોડો ઉધાડો
તરાપો=વાંસ બાંધીને	ચકર ખાય છે તે	પાઠ ૨૭.
પાલખ જેવું કરે છે તે	પટ=પહોળાઇ	પરિણામ=છેવટ; ફળ
દોર=દોરી	છોલો=મોઝાં	કેરી=ધેન ચઢે એવો; માદક
વાતક=ખેડા જિલ્લામાં	વિદ્ય=હરકત; ઇગ્ન	અસર=ફળ; પરિણામ
નદી છે	પોચા કાળખંનિ=ખીકણુ	પ્રમાણ=માપ
બેખડ=ટકરાનો ઝૂલતો	છળી=ડરી	તદન=ખીલકુલ

અશકત=શકિત વગરનું;

કમજોર

વ્યસની=દેવવાળો

સુરતી=બેચેની; આળસ

રસ્તો=ઉપાય; ધલાજ

વપરાશ=વાપર; ઉપયોગ

કસુબો=અરીથનું પાણી

રિવાજ=ધારો

ગાતિ=ગત

પ્રસંગોએ=વખતે

જીવસો=જોમ; જોર

હુદય=શોહીની ટાંકી

ગાનતતુ=મગજને ખખર

પહોંચડનાર તાંતણા

આંતરકું=પેટના ડાબા

છેડાથી તે ગાંડની કુલી

લગીની નળી

ઉત્તમ=સૌથી સરસ; શ્રેષ્ઠ

અંશ=ભાગ

પાસ=અસર

અકાળ=કવખતે

સેવન=કામમાં ભેવું તે

સંભાળ=ખરદાસ

છૂટથી=મરજી મુજબ

ખસેલ=હરકત; અડચણ

તંદુરસ્તી=સુખાકારી

ખંધી=મના; મનાઇ

ચોકી=પહેરો; તપાસ

છળરો=પરવાનો; પર-

વાનગી; કંટાકટ

છળરદાર=છળરો રાખ-

નાર; કંટાકટર

અઢી=દુરાચરણ; ખરાબ

ટેવ

પાઠ ૨૮.

પનચટ=ઓવારો

પેખો=જીઓ.

ત્રિમળ=મેલ વગરની;

સ્વચ્છ; નિર્મળ

વારિ=પાણી; નીર; જળ

છીપે=મટે

તરસ=ખાસ; શોષ

ખેડું=ગાગર ને ઘડો

શિર=માથું

શિરપરે=માથાપર

રવ=અવાજ

ઉર=મન

નાવડી=હોડકું

નોકા=હોડી; વહાણ

જહાજ=મોડું વહાણ

વિદેશે=પરદેશે

લા'વો=ઓરીઓ; ઓરતો

વણજ=વેપાર

નફો=ફાયદો; લાભ

વિશેષ=વધારે

કીઓ=કચો

ખગ=ખગલો

ધ્યાન=રમરણ

મછ=માછલાં

તયારી=તૈયારી

પુરણ=પુરું

વામે=દૂર થાય

નભ=આકાશ

નભવિષે=આકાશમાં

તહાં=તે ઠેકાણે

તરુ=ઝાડ

છાંચ=શીળો; છાંયડો

ધસારે=ઝડપથી

સિંધુ=હરીઓ

ગમન=જવું તે

સમજીતી-આ દહાડામાં (ફાગણ ચૈત્રમાં) ઓવારા પર ઉભા રહીને નિર્મળ, વાંકડી નદીને જતી જુઓ; તે બહુ શોભે છે; તેમાં (નદીમાં) કાચના જેવું ધણું ચળકતું પાણી વહે છે. તેવું મીઠું પાણી પીવાથી મોઢામાંની તરસ મટે છે. (૧) ત્યાં જઈને બાયડીઓ અને પુરુષો હોંસથી નહાય છે, કેવાં તરે છે! ને ગમતમાં રમીને ખુશી થાય છે! કોઈ (લુગડાં) ધૂએ છે. કોઈ ઝડપથી પાણી ભરીને મનમાં ઉમંગ લાવીને માથા પર બેડાં મૂકે છે. (૨) મોજ માણસો સ્વચ્છ (જેમાં કાદવ પાણી ન હોય તેવી) હોડીઓ ચલાવે છે; જુઓ, વહાણુ માલ લઈને ઝડપથી આવે છે; ધણા માણસો મોટા વહાણુમાં બેસી (વેપાર માટે) પરદેશ જાય છે; વેપારમાંથી ધણા લાભ અને લા'વો મળે છે. (૩) સારી ચળકતી ધણી માછલીઓ ફૂટે છે, પણ કયો માછી પકડશે તે તે જાણે નહિ. વળી બગલાઓ (શિકારને માટે) ધણું ભારી ધ્યાન રાખી બેડા છે, તેઓ માછલાને લેવા ઝડપથી તૈયારી કરે છે. (૪) પશુ, પક્ષીઓને પુરેપુરું (જોઈએ તેવું) સુખ મળે છે; કારણ કે સાઈ ચરવાનું મળે છે, જેથી ભૂખનું દુઃખ દૂર થાય છે, આકાશમાં ચંદ્રમા ખીલીને તે (ચંદ્રમાનું પ્રતિબિંબ) પાણીમાં પડીને ત્યાં વારંવાર તરતો હાલે તે જુઓ. (૫) કિનારા પર ઊગેલાં ઝાડો બહુ સારો છાંયડો કરે છે, પક્ષીઓ ફૂટે છે ને અવાજ કરે છે, (બોલે છે) અને વળી ઊડી જાય છે, તે ચાલાક, વાંકાચુંકી ધસારા બંધ ચાલતી નદી સમુદ્ર બહી જવાને માટે ધ્યાન રાખે છે. (૬)

પાઠ ૨૯.

ધેરોવો=ફરતો ધેર

ખરી ઉંચાઇ=સરાસરી

ઉંચાઇ

ચઢણ=છેક; ઉપર ચઢ

વાનો માર્ગ; ઢોળાવ

કિલ્લેબંધી=કિલ્લા કોટનું

કામ

પુરજ=ધુમટ

હૈયારખી=છાતી સુધી

આવે એવી ભીંત

નરદમ=એકલા; નર્યા

વાર=ચાર; ત્રણ કુટ

સ્થિતિ=હાલત

બબ્બ=બબ્બાં મોટા ને

શોભિતાં

અંડેર=પડી ગએલી

ધમારતો

ખડક=ખરાબા

ઉપલાણુ=ઉપરના ભાગે

ખતાધ રાવળ=પાવાગઢ-

નો ધણી; તેના વં-

શજ આરીઆ ને

છોટા ઉદેપુરના રાગ છે.

છાતી રોકું=છાતી બરા-

બર હિંચું; છાતીપુર

ખામ=ખાડી

પીર=મરણ પામેલા

મુસલમાન સાધુ

દેરડી=દેવડી

હંતકયા=મોહાની આલતી

બરી ખોટી વાત

વેષ=સોંગ; દેખાવ

અલૌકિક=માણુસમાં ન

હોય તેવું; દેવીના જેવું

રૂપ=ખુબસુરતી; દેખાવ

પાલવ=લુગડાંની કોર

શાપ=અદુવા

ખરાખી=પાયમાલી

તળેટી=પર્વતના મૂળ

આગળની જગો

દિવાન=પ્રધાન; વજીર

ચૈટાં=મજરો

આમાદ=સુખી

પાઠ ૩૦.

સંતોષી=સંતોષવાળો

વિદ્વાન=પણ્ડિત; બહુલો

પરમાર્થી=ખીજનું સાચું

કરનાર; પરગણુ

મુખોધ=સારો બોધ

માર્ગ=ઉપાય; ધલાબ

કૃપા=મહેરબાની

વાંઝીઉં=છોકરાં વગરનું

ઓધું આવે=મન દુખાય

સ્વામી=ધણી; વર

આરોગ્ય=તંદુરસ્ત

સાધન=સાહિત્ય; સામગ્રી.

હેરાન=દુઃખી

ખોટ=નુકસાન; ટોટો

અસંતોષ=સંતોષ નહિ તે

સંતોષી તે સદા સુખી

=જે માણુસ સંતોષ

રાખે છે તે હંમેશાં

સુખી રહે છે.

મંત્ર=ગુપ્ત વિદ્યા

સંભારવું=યાદ કરવું

પાઠ ૩૧.

રામગીત=રાગ સંબંધી

ગાયન

રક્ષ=રક્ષણ કર

દેવ=ધર્મર

પ્રૌઢ=મોટા

જયવંત=જયવાળા

કીર્તિ=મોટાધ

યશ=જશ

લંબાવ=વધાર; ફેલાવ

જગદીશ=જગતનો ધણી;

પરમેશ્વર

વેરી=શત્રુ	કલ્યાણુ=રૂડું	ધર=રાખ
વિખેરેવા=જીદા પાડવા	કાળ=વખત	શકિતમાન=જોરાવર
કાળ=મોત	ગંજ=ઢગણો	રાજેશ્વર=રાજના પશુ
કાળ આણુ=મારી નાખ	શ્રેષ્ઠ=ઉત્તમ	ધણી; પ્રભુ
બંધ પાડ=ખેસાડ	ગથુ=હંમેશા; કાયમ	મહાજ્ઞાની=મોટા જ્ઞાન
દ્વેષ=કાનો; વેર	ક્ષેમ=સુખ; આરોગ્ય	વાળો; ધણા જ્ઞાનવાળો
હંમેશા=કંકાસ; કળઓ	સદ્ભિમાનને=સારી ઉ-	પ્રાર્થના=સ્તુતિ
જ્ઞાન=સમજણ; અકકલ	ચી લાગણીથી; સાઈ	શુભકાર=સાઈ કરનારી;
કુભર=કસબ; કળા	અભિમાન મનમાં લાવી	કલ્યાણુ કારક
અમધેર=અમારે ઘેર	પૂજ્ય=પવિત્ર; પૂજ કરવા	પાર=સુધી
જંપ=નિરાંત	જોગ	રાજભક્ત=વફાદાર
સંપ=એકતા; ઐક્ય	પ્રત્યે=તરફ [રામાં	એકદીસ=સંપ
સપૌ=મળો; થાઓ	પાંખમાં=છાયામાં; આશ-	સ્વીકાર=કબુલ કર

સમજીતી—હે પરમેશ્વર ! તું મોટા રાજ (પાંચમા જ્યોર્જ)નું રક્ષણ કર, એ મોટા (પાંચમા જ્યોર્જ) ધણી વરસ જીવજો, હે ! પરમેશ્વર તું મોટા રાજનું રક્ષણ કર. એમને ધણા કીર્તિવાન બનાવ. મોજમજ, મોટાઈ અને આખર આપ. અને બહુ વરસ એમનું રાજ અમારા ઉપર રાખ, હે પરમેશ્વર તું મોટા રાજનું રક્ષણ કર. (૧) હે જગતના ધણી પરમેશ્વર તું ઊઠ, એના શત્રુઓને છુટા પાડવા તું ઊઠ, અને તેમને મારી નાખ. બધી અદેખાઈ અને કળઓ મટાડી દે; અને અકકલ અને કળાનો વધારો થાય એવું કર. અમારે ઘેર હંમેશાં નિરાંત, સંપ અને કલ્યાણુ થાય એવું કર. (૨) મોટા જ્યોર્જ રાજ પર હંમેશાં જોર, આખર ને સુખનું ઢગલાબંધ ઉત્તમ દાન કર.

(મતભય તું એમને હંમેશાં ધણું જોર, આખર ને સુખ આપ) સારી
જીવી લાગણીથી ગરીબ અને તવંગર અથવા પ્રજા અને રાજા એમનું
રાજ પવિત્ર છે એમ જાણે અને જ્યાં ત્યાંના લોક એમનાં નામ પર
હેત આણે એમ કર. (૩) હે ! સર્વ શક્તિમાન, રાજાઓના પણુ રાજા,
મોટા જ્ઞાનવાળા પ્રભુ, તું એમને તારા આશ્વરામાં રાખ. પૂર્વ કિનારાથી
પશ્ચિમ કિનારા સુધી એટલે આ પારથી પેલે પાર સુધી દુનિયામાં કલ્યાણ
કરનારી ધણી પ્રાર્થના થાય એમ કર, અને વજ્રાદારનો સંપ કપુલ કર.
હે ! પરમેશ્વર તું મોટા રાજાનું રક્ષણ કર. (૪)

લાગ ૨ જો.	વંશી અજ રાજના પુત્ર	માણું=ભોગવું
પાઠ ૩૨.	વરમાળા=વરને પહેરા-	વિયોગ=જુદા પડવું તે
સીતા=રામની સ્ત્રી;	વવાની માળા	સાથ=સંઘાત
જનકની પુત્રી; જનકી	આરોપી=પહેરાવી	સહન કરીશ=વેઠીશ
જનક=મિથિલાપુરીના	કે કંચી=દશરથની નાની	તત્પર=તૈયાર
રાજા	રાણી	અથાગ=ધણો
રામચંદ્ર=દશરથના પુત્ર	ખટપટ=કપટ; જંગળ	આગ્રહ=હઠ
આગ્રેજ=જવદ્રેજ	વનવાસ=વનમાં રહેવું તે	અતિશય=ધણોજ
સ્વયંવર=છઠ્ઠાવરને માટે	ખિન્ન=દીલગીરી; દુઃખી	ખાતર=માટે; વાસ્તે
જે સભા બરવી તે	સ્વામિનાથ=પતિજી	છળભેદ=કપટ
ખ્યાતિ=વખાણ; તારીફ	ચિમુટી=જુદી	હરણ કરી ગયો=છાની
વરવા=પરણવા	સમજુત=સમજણ	રીતે લઈ ગયો
અયોધ્યા=સરયુ નદીને	એકની બે થઈ નહિ=	બંકા=સિંહલદ્વીપ. એ
કાંઠે એ શહેર છે	માન્યું નહિ	હિંદુસ્તાનની દક્ષિણમાં
દશરથ=અયોધ્યાના સૂર્ય-	છેવટ=આખર	બેટ છે.

અશોકવાડી = વાડીનું
 નામ છે
 નાજીક = દુઃખ ન સહન
 કરી શકે એવી; કામળ
 આંખ ફેરવીને = ગુસ્સે
 થઇને
 ધમકી = ખીવડામણ; દમ
 દહતા = અડગપણું; પાકો
 નિશ્ચય
 સ્ત્રીતાનાં વીત્યાં = સીતા-
 જીને જેવાં દુઃખ પડ્યાં
 તેવાં મેં વેઠ્યાં.
 પાઠ ૩૩.
 પુરાણો = હિંદુઓના એના
 મના જીના ઇતિહાસના
 ગ્રંથો. પુરાણ અઢાર છે
 શ્રીકૃષ્ણ = દેવકીના પુત્ર;
 પરમાત્મા
 જાદવકુળ = યદુકુળ. એ
 કુળનો મૂળ સ્થાપનાર
 યદુ નામનો રાજા હતો
 તે ઉપરથી એ નામ
 પડ્યું છે

દારકા = કાઠિઆવાડના
 વાયવ્ય કોણમાં આવેલું
 ગામ (હાલ એ
 ગાયકવાડ સરકારને
 તાબે છે. એમાં રણ-
 છોડાજીનું દહેરું છે)
 મૌર્યવંશ = મુરા રાણીનો
 વંશ
 સ્થાપના = મંડણ; શરૂઆત
 મગધ = બહાર
 સંગમ = મોટી નદીને
 નાની નદી જે ઠેકાણે
 મળે છે તે જગા
 સમર્થ = બળવાન
 મિત્રાચારી = દોસ્તી
 યુનાન = ગ્રીસ. (એ યુરો-
 પમાંડની દક્ષિણમાં
 દેશ છે)
 સુદર્શન = તળાવનું નામ છે.
 પૌત્ર = છોકરાનો છોકરો
 અશોક = મગધનો રાજા;
 બિંદુસારનો પુત્ર
 ઇ. સ. પૂર્વે = ઇસ્વીસન

પહેલાં
 નિરાધાર = આધાર વગરના
 ધર્મશાળા = મુસાફર લોકોને
 વગર બાંડે ઉતારવાનું
 મકાન; મુસાફરખાનું
 ધોરી = સરીયામ
 ઓતરા = ચપ્પતરા
 સ્તંભ = થાંભલા
 મૂળતત્ત્વો = જે મુદ્દા કે
 સિદ્ધાંતો પર ધર્મ રચાયે
 હોય તે
 કાયમ = હયાત; ચાલુ
 લેખ = લખાણ
 લિપિ = માળા
 મુખ્યત્વે = બહુ કરીને
 હિંસા = હત્યા; ધાત
 વડીલ = મોટા
 શ્રમણ = સાધુ
 ઉડાઉ = ગેરવાબખી
 ખરચ કરનાર
 સદાચાર = સારી ચાલ
 હિત = બલુ; કલ્યાણ

મત=ધર્મનો પંથ
 વૃત્તાંત=હકીકત; ખ્યાન
 લાડી=વહુ
 લંકાની લાડી ને ઘો-
 ધાનો વર=વહુ સિંહ-
 લક્ષ્મીપત્રી ને વર ઘો-
 ધાનો.

પાઠ ૩૪.

ઘેરો ધાણ્યો=ચોગરદમ
 લક્ષ્મી ગોઠવી દીધું
 દુર્ભાગ્યે=કમનસીબે
 સામેલ=દાખલ
 સતી થવું=ધણીના મુ-
 ઉદા સાથે જીવતાં
 બળી મરવું
 અણીને વખતે=આખર
 ધડીએ
 દુર્ભો=મન ભરાઈ આ-
 વડું તે
 સમ્યા=મટયા
 ધર્મ=દરબ; કર્તવ્ય
 આધીન=તાબે; વશ
 સલાહ=અભિપ્રાય

વિદ્ય=હરકત; અડચણ
 કોટી કરવી=વહાલ આ-
 વવાથી ગળે આઝવું તે
 ગદગદ કંઠે=ગળામાંથી
 અચક્તા શબ્દો ની-
 કળે એવા અવાજથી
 અપાસરો=જૈન સાધુ.
 એને રહેવાની જગા

અણુધારી=ઓચિંતી
 આશ્રિત=દુઃખ; સંકટ
 સંજગું નથી=સમજ
 પડતી નથી
 આભાર=પાડ; ઉપકાર
 વાસ=રહેઠાણ; મુકામ
 પ્રસન્ન્યો=જન્મ્યો
 નમન કયું=નમસ્કાર કર્યા
 ફાજ=ક્ષરકર; સેના

પાઠ ૩૫.

બહારવટું=જંગલમાં રહી-
 ને ગામ લૂટવાં તે
 કોઠલો=દહીં, દૂધ વગેરે
 મૂકવાનો માટી અથવા
 ભાકડાનો ઘાટ

રાજવંશી=રાજના વં-
 શમાં આવતરેલો
 રેખા=લીટીઓ; કાપા
 પંખે=હથેલી ને આં-
 ગળાં મળીને જે
 હાથનો ભાગ થાય છે તે
 ધરાદો=મનસુખો; વિચાર
 કામદું=મનુષ્ય
 તીર=આણુ
 આશ્ચર્ય=નવાધ
 દહતા=મનનું અડગપણું
 ઉમળકો=હોંસ
 ખાતર=ચોર ભોકાએ
 ધરમાં પેસવાને પા-
 ડેલું બાકું

ખોળ=શેષ
 આરોપ=તહોમત; આળ
 અનુમાન=ધારણા; અ-
 ટકળ
 કદબના=ધારણા; અ-
 નુમાન
 તિલક=ટીલું

પાઠ ૩૬.
 જુનાગઢ=ગીરનારની
 પાડોશમાં સહેર છે
 દંતકથા=મોઢેની ચાલતી
 ખરી ખોટી વાત
 જોશી=જ્યોતીશ વિદ્યા
 જાણનાર
 જોગ=યોગ; વખત
 ખેદ=દીલગીરી
 માગું=માગણી
 ભાટ=વખાણ કરનારી
 બ્રાહ્મણની એક જાત
 બદલો=આભાર; પાડ
 પદ્મિની=કેતમવર્ગની સ્ત્રી
 વેરે=સાથે
 શોભા=આખર
 ખાંડું=તરવાર; રાખઓ
 જાને ન જતાં કેટલીક
 વાર પરજીવાને માટે
 તરવાર મોકલે છે
 જળાત્કારે=જોરજીલમથી
 સગપણ=સગાઇ
 દરવાન=દરવાજાની ચોકી
 કરનાર; દારપાળ

મ=મા; નહિ
 ખોય=ખોડ; ખાંપણ;
 એખ; બટો
 સમજુતી=હે! માણેરા
 તું રડ નહિ અને
 આખો લાલ ન કર.
 જે મરતી વખત
 માને યાદ કરીએ તો
 વંશમાં બટો લાગે.
 દેરડી=દેવડી
 ખોદે તે પડે=ખીજને
 નુકસાન કરવાને જે
 ઉપાય કરે તેજ ઉપા-
 યથી તેને પોતાને
 નુકસાન થાય

પાઠ ૩૭.

સોલકી=ચાલુક્ય (જે
 રજપુત વંશનું નામ છે)
 સગીર=નાની; કાચી
 ચોહાણુ=રજપુત વંશનું
 નામ છે
 દિલ્હી=જમના નદીપર
 સહેર છે (રજપુત

અને મુસલમાન રાજ-
 ઝોની રાજધાની હતી
 એમાં દરબાર ભરવામાં
 આવ્યો હતો. હાલનું
 હિંદનું રાજધાનીનું
 સહેર છે.)

તલપ=કેતાવળથી લેવાને
 પડવું તે
 ઝુઝુમી=તલપી
 ધૂળખલાની=નજીવી
 મુરાદ=મરજી; આશા
 શક=સંદેહ
 કુસંપ=અણખનાર
 ખુવાર થવું=પાયમાલ
 થવું; નાશ પામવું

દણંત=દાખો; ઉદાહરણ
 માગું=માગણી
 ખૂંચસુરત=દેખાવડી
 હાડેહાડ=રેરેરે
 ડકો=નગાર; ઢાલ
 માંડલિક=ખંડીઆ
 જય=જીત; ફતેહ
 યુદ્ધ=લડાઇ

કાપે=ગુસ્સે થાય
એકમત=સંપ; એકમ
કમર બાંધવી=સામા થવું
પ્રસંગ=વખત
તા=હાથ
અંકુશ=હાથીને વશ
રાખવાનું અણીદાર
નાનું હથિયાર
ત્રિશુળ=ત્રણ પાંખાવાળું
હથિયાર
સાંભર=જ્યાં સાંભર
સરોવર છે તેની
આસપાસનો ભાગ;
અજમેર
વિચિત્ર=નવાઈ જેવી
આવેશ=ગુસ્સો
પરાજય=હાર

પાઠ ૩૮.

વાઘેલા=વંશનું નામ છે
(વાઘેલ મામની જા-
ગીર મળી હતી તેથી
વાઘેલા નામ પડ્યું.)
અણુહીલવાડ=પાટણ

(સરસ્વતી નદીને કાંઠે
ઈ. સ. ૭૪૬ માં
વનરાજ આવડાએ અ-
ણુહીલ ભરવાડના નામ
ઉપરથી વસાવ્યું હતું)
વેરાન=ઉજાડ; વસ્તી
વગરનો
શરણુ=તાબે
આજીજી=કાલાવાલા
ભંડાર=ખજાનો
જનાનખાનું=સ્ત્રીઓને
રહેવાની જગા
સર કરવું=જીતવું
ખેગમ=મુસલમાન પાદ-
શાહની સ્ત્રી
મલ્લેક કાપુર=ગુલામનું
નામ છે. એને ખંખા-
તની લૂટમાંથી અલા-
ઉદીન લાવ્યો હતો
ખેત=સંકેત; યુક્તિ
માનમંગ=અપમાન
કલંક=ડાઘ
સ્વાધીન=પોતાને તાબે

પાઠ ૩૯.

દુરાચારણી=ખરાબ ચા-
લેતો
ખંડ=હુલ્લડ
પડે=જાતે
ધડકાખ=ઉપમા; ખિતાબ
પશ્ચાત્તાપ=પસ્તાવો.
દીલગીરી
ધોર=પાપી
અદલ=વાજખી
વાટપાડુ=રસ્તે લૂટી
લેનાર
કાસળ=જડ; મૂળ
સરહદ=છેવટની હદ
વસુલાત=જમાખંધી
આખાદી=અઢતી
અમદાવાદ=એ સાબર-
મતી નદીને કાંઠે છે.
અહીં આનાં ધોતીએડા
અને મરકી વખણાય
છે એનું ખરું નામ
અહમદાબાદ છે
પ્રવાહ=વહેણ

ખ્યાતિ=નામના

અક્ષાપિ=હજી પશુ

ઓરસ=મેળા

પાઠ ૪૦.

વરાળ=આફ

નિરંતર=હમેશાં

ધટ=મટી

ધુમસ=ધુણીના જેવી

વરાળ; ઓસ; દવ

ઝાકળ=ઠંડીના નેરથી

હવામાંની વરાળનું

પાણી થવું તે; કાર

મોતીઆ=મોતીના દાણા

જેવા ટપકાં

વાદળાં=વરાળનો જથ્થો

કરા=ખરફના કાંકરા

આકાશમાંથી પડે તે

પાઠ ૪૧.

દેશ=ધણા ધલાકા અને

પ્રાંત મળીને થયેલો તે

પહાડ=જમીનપર જે

મોટા ડુંગરા આવેલા

હોય તે

મેળાં થઇ ગએલાં=મળી

ગએલાં

ટાય=શિખર; ઉપત્રો

ભાગ

સઢ=ચઢાણના કુવાને

આધારે રહેલા કંતાન

કે દોટીના જે જાડા

કપડામાં પવન ભરા-

વાથી વહાણુ જલદી

ચાલી શકે છે તે

સપાટી=ઉપત્રો ભાગ

આરપાર=એક છેડાથી

ખીજ છેડા સુધી

ઉસટી=વિરૂદ્ધ; સામી

પાઠ ૪૨.

વાર્ષિક=વરસની

ગતિ=ચાલ

વિજ્ઞાન=વિસ્તીર્ણ; લાંબા

પહોળા

પીઠ=વાંસો

આર=મમરડાની વચ્ચે

લોદાની અણીદાર ખીલી

જડેલી હોય તે

નેત=સળગતો કાકડો

કિરણુ=સીધી લીટીમાં

પડતો પ્રકાશ

પાઠ ૪૩.

અગાસી=ધાતુ

કરાંડી=કપાસ, તુવેર

વગેરેનાં સુધા છોડ

ખુંપરા=ભોંયમાં દટા-

એલાં સુકાં ઠુંકાં

કાઢા=નીક; કાંસ

કાંસ=પાણી જવાનો

માર્ગ; નીક

ટટી=ખડખડ

ખાતર=કોહી ગએલો

કચરો વગેરે

ખરીફ=ચોમાસામાં વ-

વાતાં ધાન્ય

વાવણી=રોપણી

કરપી=રાંપડી; ખેતીનું

એક ઓખર

નીંદી=ઉખેડી

હેલી=લાગલાગટ વર-

સાદનું આવવું તે

નિરાંત=ચેન; સુખ	ઠોળ=દ્વિદળ ધાન્ય	કોયલ=મધુર રાગનું
વળે છે=થાય છે	તંબોળ=પાન	કાળા રંગનું પક્ષી
માફકસર=એકએ તેટલો	ધરે=પહેરે; ઓઢે	મીઠા ખોલ=મધુર શબ્દ;
તીક=ખેતરને નુકસાન	શાસ=ગિનનું કીમતી વસ્ત્ર	મીઠાં વેણુ
કરનાર તપખિરીઆ	તથુ=ના	વણુતોલ=ધણાજ
રંગનું જીવડું	બલી ભાત=સારી રીતે	ખાસું=મજનું; સાર
ધમાલ=ધામધુમ	ઉડા જળ જય=પાણી	ડૂઆડૂખ=ડૂખી ગએલી
રવિપાક=શિઆળુ પાક	સુકાઇ ઓછું થાય	ઉચારે=ખોલે; ગાય
ખળી=કણસલામાંથી	પામે=આવે	મહાર=એક રાગનું
અનાજ છુડું પડવાની	કેસુડાં=કેસુડાનાં ઝાડનાં	નામ છે
જગા	ફૂલ	ચપેલી } એક જાતનાં
ચીરા=ફાટ; ચીરાડા	ચુણવાન=ચુણકારી;	જીંઘ } સુગંધીદાર
કડખ=જીવારના સુકા	ફાયદાવાળા	જય } સફેદ ફૂલ
સાંઠા	હોજ=પાણીની ટાંકી	ચપો=પીળા રંગનું
સરકાર ધારાના=વસુલા-	પુવારા=જેમાંથી પાણી	સુગંધીદાર ફૂલ
તના; મહેસુલના	ઉંચે જાડે છે તે	બલા=સારાં
ધારાના=વેરાના	ચંદન=સુખડ, કેસર	પુલાય=ખીસે
શીતળ=ઠંડો	વગેરેને પાણીમાં ધસીને	માટ=માટે
પાન=પાંદડાં	લચકા જેવું બનાવે છે તે	ચાખડીઓ=પાવડીઓ
ખરે=ભોંયપર પડે	લાગ=લાગે	હિચોળા=હીચકા
		ખાટ=ખાટલા

સમજીતી—ટાઢની મોસમમાં ઠંડો પવન વાય, ઝાડનાં પાંદડાં ખરી પડે; ધઉ, ગોળ, (શેરડી) કપાસ અને ઠોળ પાકે, અને લોકો ટાઢથી શરીર ફાટે નહિ માટે શરીરે ભેલ ચોળ અને પાન ખાય. (૧)

ટાઠ વાચ નહિ માટે લોકો શરીરે ડગલા પહેરે અને શાલ ઓઢે, ગરીબ લોકના ટાઢથી પગ અને ગાલ ફાટી જાય; એ ઋતુમાં (શિયાળામાં) રાત ધણી મોટી હોય છે અને દિવસ નાના (ટુંકો) થાય છે અને શરીરમાં સારી રીતે (સારો ખોરાક ખાવાથી) જોર આવે છે. (૨) ઉનાળામાં કુવા, વાવના પાણી ઉડા જતા રહે છે-ધટે છે અને નદી ને સરોવરના પાણી સુકાઈ જઈને ઓછાં થાય છે, સધળી વનસ્પતિને નવાં પાંદડાં આવે છે અને સારાં ગુણવાળાં કેસુડાંના ફૂલ પથ્થુ થાય છે. (૩) ગરમીની મોસમમાં હોજ, કુવારા અને બાગ સારા લાગે છે, તેમજ ચંદન અને વીંજણા વહાલા લાગે છે; કારણ કે એથી ઠંડક વળે છે. કોયલ મીઠા બોલ બોલે છે અને તાપ ધણોજ પડે છે. (૪) વરસાદની ઋતુ ધણીજ મળતી લાગે છે, દુનિયા પાણીમાં ડૂબેલી દેખાય છે મતલબ કે બધેજ પાણી પાણી થઈ રહે છે; લોકો મહાર રાગ ગાય છે અને ખેડુતો ખેતરમાં વાવણી કરે છે. (૫) ચંપા, ચંપેલી, જીંદ, જાય અને ગુલાબનાં ફૂલ સારાં ખીલે છે. ચોમાસાના સુખને માટે લોકો છત્રી, પાવડીઓ, હાંચકા અને ખાટલા વાપરે છે. (૬)

પાઠ ૪૪.

ધલાકો=ધણા પ્રાંત
જિલ્લા અને એજ-
ન્સ મળીને થએલો તે
એજન્સિ=નાનાં દેશી
રાજ્યોનો જથ્થો
નકશો=માપ, શહેર કે
દેશનો ચીતરેલો નમુનો

દેશ=ધણા ધલાકા અને
પ્રાંત મળીને થએલો તે
જિલ્લા=ધણા તાલુકા મળી
થએલો કલેક્ટરના
તાબાનો ભાગ
પ્રાંત=ધણા જિલ્લા, એ-
જન્સિ અને સંસ્થાન
મળીને થએલો તે.

કમિશનર=વિભાગનો
ઉપરી અધિકારી
ગવર્નર=ધલાકાનો સૌથી
વડો અધિકારી
રાજવહીવટ=રાજકારભાર
મંડળ=સભા
ખાતર=માટે
વિભાગ=ભાગના ભાગ

હાથ=મોટી

પાઠ ૪૫.

એકે સાદે=એકે અવાજે;
સાથે

મજલ=ટપો

ધાડ=લુટારાની ટોળી

ધારતી=મય; બીક

એકલદોકલ=એકલા

ગભરામણુ=અકળામણુ

આણુદ=વડોદરા પ્રાંતમાં
નર્મદાકાંઠે જત્રાનું
સ્થળ છે.

સિદ્ધપુર=સરસ્વતી નદીને

કાંઠે જત્રાનું ઠેકાણું

છે. આમાં માતૃ શ્રાદ્ધ

કરવા લોકો જાય છે.

એમાં હાલ ગાયકવાડનું

રાજ છે.

પાઠ ૪૬.

સરખામણી=મુકાબલો

વાકેદગાર=માહિતગાર

પ્રશ્ન=સવાલ

સગવડવાળાં=જોગવાઈ-

વાળાં

છક=દિંગ; તાજુબ

ખાઈ=ખંદર; જ્યાં વ-

હાણો ઉભા રહે તે જગા

હજીરો=કબર; રોજો

રોજો=કબર

દીવાદાંડી=વહાણોને ખડ-

કની ખબર પડે માટે

દરીઆમાં ઉચ્ચે મિ-

નારો કરી તેમાં ફરતો

દીવો રાખે છે તે

ટંકણાળ=નાણું પાડવાની

જગા

ગોદી=જ્યાં વહાણને સમા

કરવામાં આવે છે તે

જગા; બાંધેલી ખાડી

ભાગ ૩.

પાઠ ૪૭.

સાળું=ઘેરાને પહેરવાનું

લાલ, લીલા, પીળા

વર્ણ રંગનું લુગડું

ચાપડો=પટો

સાવચેતી=ખબરદારી

આડું અવળું=આગળ

પાછળ

બોક=છિદ્ર; કાણું

કસુર=વાંક; તકસીર

તૂણવું=બોકને કપડાના

જેવા દોરા વડે બરી

લેવું તે; રડુ કરવું.

ખડ=ઘોરડો

થીગડું=ફાટેલા લુમડા

પર જોડેલો કકડો.

કાપલા કુપલી=વેતરતાં

નકામાં પડેલા કકડા

સંઘસ=સંધરો

અંગુડી=સોય ન બોલાય

માટે આંગળીએ ટેટી

જેવું પહેરે છે તે

વડ=જત

ઝોટવું=ચાળીને બખી-

આ દેવા

ફાંટ=દૂર દૂર ટાંકા

મારવા તે

પાઠ ૪૮.

કંટાળો=અણુગમેા; ત્રાસ

વાદે=સરખામણીએ

પાલવે=પરવડે; ખોળે
ઓશિઆળું=તામેદાર
આંતરસેવો=કપડું લાંબું
પડતું હોય તો જોઈએ
તેટલું વાળીને દોરો
બરવો તે
દરજીને આંટે=દરજીથી
ચઢી જાય.

ફતેહ=જીત; જય
વાઢવાળી=ધારવાળી

પાઠ ૪૯.

સાધન=સામગ્રી
તંગ=ચુસ્ત; સજ્જડ
વરે=ખપે
દેખાવ=શોભા

ખુલતું=ઢીલું
મેળ=જુકિતઅંધ મેળવી
દેવું તે

ચીંદરડી=લાંબી પટી
મગજી=કપડાંને છેડે
ગોળ કોર દે છે તે

પાઠ ૫૦.

આંકા=નિશાની; એધાણી

આંટી=દોરાતું ગોળ
ચુંછળું
કાંસડી=કાંસડીના ઘાટના
જડા કાગળપર દોરા
વીંટાળેલા હોય છે તે;
ચપડી; ચામડું

મહાવરો=અબ્યાસ; ટેવ
બખીઆ=પાસે પાસે
ને ઝીણા ઝીણા ટાંકા
દીધા હોય છે તે
તોછડી=નાની; ડુંકી
ફાંટ=દૂર દૂર ટાંકા મા-
રવા તે

ચાંપ=દાખવાનો સંચો

પાઠ ૫૧.

ગરમી=ગરમ વસ્તુને
અડકવાથી જે લાગણી
પેદા થાય છે તે

ઉકળાટ=ધામ

ઉણ્ણતા=ગરમી

ઝાળ=આંચ

તીવ્રવાહક=જલદીથી

વહેવડાવનાર

મંદવાહક=ધીમેથી વહે-
વડાવનાર

પાઠ ૫૨.

બળતણ=ખાજવાના
પદાર્થ

અસર=લાગણી

ધુણી=ધુમાડો

પાઠ ૫૩.

ફૂઝણું=ફૂઝવી ગાય
બેંસો

મોસાળ=માતું પિઅર
કોઢીઉં=ઢોર બાંધવાની
જગા.

બાફણું=કપાસીઆ, કાલાં,

ગુવાર વગેરે ઢોરને

ખવડાવવા માટે બાફે

છે તે

રખારણ=રખારીની યૈરી

નીરી=નાખી

પાતો=આંચળમાંથી ફૂધ

આવવા દેવું તે

સેર=ઝીણી ધાર

વટલોધ=તાંબડી

સેશે=દોહતી વેળા ગાય
કૂદે નહિ માટે તેને
પાછલે પગે જે દોરડું
બાંધવામાં આવે છે તે
છટકપાટું=ખસી જમને
પાટું મારવું તે
પાટું=દોર પાછલા પગે
લાત મારે છે તે
સોતું=સાથે
કપ્પકાનું=છેલ્લી વારનું
સ્વાદિષ્ટ=અતિશય સ્વાદ-
વાળું; બહેજતદાર
ઉચ્ચી ગમ્=દૂધ દેતી
બધ થઇ
ટક=એક વખત

પાઠ ૫૪.

વલોણું=હાંને વલોવવાનું
કામ
ગોરસું=દૂધ અધરકવાનું
વાસણ
રવેયો=વલોવવાનું હથિયાર
નેતરાં=સુતરનાં પાતળાં
દોરડાં.

ડેરા=જેના મધ્યમાં વાંસ
પરોવીને ગાળીના મેંને
બાંધે છે તે; માંકડી
ઝટકા=દોરી પકડી અવ-
રનવર ખેંચવી તે
ધુમરડી=ચક્રર ખવડાવ્યા
કાઠી=તાંબા કે પિત્તળની
પવાલી
દોણી=છાશ ભરવાનું
માટીનું વાસણ
સુથાઈ=ધાસ વગેરેનું
મોટી ઉધણ જેવું
ગાળ બનાવે છે તે
હાટીઈ=મંડારીઈ

પાઠ ૫૫.

તર=મબ્રાઇ
પુરણ=પુરા
જીવન=જીવવું તે
ટહિ=વધવું તે; વધારો
ખુમચો=ટાટ; રકાખીના
હાટની મોટી ચાળી
અધીરા=ખાતુર
અપારદર્શક=અપાર

જોષ શકાય નહિ એવું
ટાટ=ખુમચો
ખુલાસો=સમાધાન
પાઠ ૫૬.
માખણ=છાશ ઉપર
ધોળું અને ચીકણું
તરી આવે છે તે
ચીકટ=ચિકાશવાળો ભાગ
નરી=એકલી
ધટ=મડા
ચરખી=પ્રાણીઓના
શરીરમાંથી ધી જેવો
પદાર્થ નીકળે છે તે.

પાઠ ૫૭.

કંદોઈ=સુખડીઓ;
મિઠાઈ બનાવનાર તથા
વેચનાર
ટકો=સોમો ભાગ
પોષણ=વધારવું; ઉછેરવું;
વધારો
ખોદાવું=કૂગવું; કહોવું

પાઠ ૫૮.

ધામ=કુકળાટ

સામટાં=એકદમ; બધાં
બનાવટી=એડી કાઢેલી
ઈંદ્ર=સ્વર્ગનો રાજ;

દેવતાઓમાં જે મુખ્ય તે

મુગટ=શિરપેચ

ઠંડ=જમાવ

ફરજ=ધર્મ; કર્તવ્ય

ચોપદાર=છડીદાર

આગા=હુકમ

નોખત=નગાર

સજ=તૈયાર

બાચા=બોલવાનું બાન

ખડી=કબી

કર્તવ્ય=કામ; ફરજ

છીપે=મટાડે; દૂર કરે

કોકો=આને ઠેકાણે લોટ

જેવો ભૂકો વાપરે છે તે;

તાડની જાતના એક

ઝાડનાં ખીનો ભુકો

છેદીને=કાણાં પાડીને

પંક્તિ=હાર; ઓળ

અમૃત=મીઠું

સાખ=આંખા પરજ

પાકવા આવેલી ફેરી
નિર્વાહ=ચુભરો; ચુભરાન

પાઠ પદ.

નમન કરવું=નમવું

કાટ=છમારત બાંધવામાં

વપરાતાં લાકડાં

સીંચી=એકઠું કરી

મુખાંધ=ખેવકુદાઈ;

નાદાની

સોસવું=વેઠવું

રાડું=જીવારનો સુકો

સાંઠો

નાતો=સંબંધ

દાવો=હક

ખોટ=તંગાસ; તંગી

પુષ્ટિકારક=જોર આપનાર

છૂટ=રમ

ઉત્પત્તિ=પેદાસ

વેસો=ભોંયપર પથરાતો

છાડ

ખડાં થયાં=કિંમત થયાં

વાપર=વપરાશ

કોળ = બે ફાડવાળું

અનાજ; મગ, ચણા,

અડદ, ચોળા, વગેરે

હિસામ=ગણતરી; ગણના

ગરજ સારે=કામ બળવે

બરખાસ કરી=ખંધ કરી

પાઠ ૬૦.

કાળજી=ખંત; ચેટક

કોકડાં=ચુંચળાં

ડુંખ=ડાંખળી

વસંત ઋતુ=ફાગણ ને

ચૈત્ર મહીનો

કાસી=પુલંદ

લહેજતદાર=સ્વાદિષ્ટ;

સ્વાદ આપે એવી

પુકું=પડ

પાઠ ૬૧.

આધરણુ=ખૂમ ઉકળવું

પાણી; આધણુ

પુડો=પડ

સદતી=માફક આવતી

ટેવ=આદત.

પાઠ ૬૨.

ગળપણુ=મિઠાશ

વાહ=સૌરડીનું ખેતર
કાલુ=સૌરડી પીણવાનો
સંચો
રિવાજ=ધારો
શુદ્ધ=ચોકખો; સ્વચ્છ
રસી=સૌરડીના રસને
ઉઠાળવાથી જે મેલ
ઉપર તરી આવે છે તે
મરકો=માખણુ
અણુગમો=નાપસંદગી
ખીટ=વિલાયતી લાલ કંદ
પતરાંપતરાંવાળી=જેમાં
પતરીઓ એટલે પડ
દેખાય તેવી

પાઠ ૬૩.

ભાત=રાંધેલા ચોખા
ડાંગર=છોડવાળું ભાત
ખંખાળી=ખંખડીવાળી
ત્રાંખાસાળ=ત્રાંખાના
રંમની લાલ ડાંગર;
પાણુસાળ
સાળ=ડાંગર
ખંખાળી=અસલ ખંખા-

ળાથી આવેલું
સુખળું=ખી ઉપરની
પાતળી અણીદાર સળી
કાનમ=મહી અને નર્મદા
વચ્ચેનો ભાગ; ભરમ
ખિલ્લો અને તે નજીકનો
ગાયકવાડી મુલક
પાઠ ૬૪.

નિભાવ=ચુગરો; નિર્વાહ
મેદો=પરસુદી
રવો=દાણાદાર ધઉનો લોટ
ભાલ્લ=ધોળકા તથા ધંધુ-
કાનો પશ્ચિમ ભાગ
અને કાઠિઆવાડનો
કેટલો કેટલો ભાગ
આરારટ=એક જાતના
છોડના કંદનો લોટ
સત્તવ=કસ

પાઠ ૬૫.

વિચિત્ર=તરેહવાર;
નવાધ જેવું
સુદાં=સાયે
વણુસાદોડી=દોડીની

એક જાત
જામ=જમરખ
ડુંગળી=કાંદા
છૂટે છે=ઝરે છે.
પાઠ ૬૬.
ભાળ=ખોળ; પતો
કળા=ચુકિત; કુતર;
ઉધી=અવળી; ઉલટી
ઉધીઉ=ઉખડીઉ
ઓળો=શેકેલા લીલા ચણા
ટોકળા=ઈંદાં

પાઠ ૬૭.

ખિમાર=માંદાં; રોગી
સંધરણી=વારે વારે
ઝાડો થવાનો રોગ
મરડો=પેટમાં દુઃખીને
ઝાડો થવાનો રોગ
અરિયિ=અભાવ; અણુ-
ગમે
મધુરં મધુરં=થોડું થોડું
મેશુમાર=ધણીજ
ગંદકી=ગંદવાડ
થાળું=મથાળું

ભર=ગીચ; પાસે પાસે
 બિભારી=રોગ; મંદવાડ
 જાજર=સંડાસ
 મરી=પચી; ઉતરી
 ઝાઝુંવ-વું=થોડું ઘણું
 કોઢ=ઢોર બાંધવાની જગા
 વિદાય થઇ=ગઇ

પાઠ ૬૮.

એ જોત્ર=થોડું
 અવયવ=ભાગ
 ક્રિયા=કામ
 માહીતી=જાણ; ખખર
 નાજુડ=કોમળ
 મગજ=મગજનો દાખડો
 રક્ષણુ=અચાવ
 ફેફસાં=શ્વાસોશ્વાસની
 છદ્રિયો
 હૃદય=તોહીની ટાંકી
 કાળજી=પેટની જામણી
 બાજુએ માંસનો મોટો
 કટકો છે તે; પિત્તાશય
 પડમે=બાજુએ
 આંતરડું=ચુંછળું વળેલો

દોરડા જેવો પેટનો
 ભાગ એ જઠરની નીચે
 ડાખી બાજુ પર છે.
 પેટુ=પેટની નીચેનો ભાગ
 ખાસ=જુદું
 વાટે=રસ્તે
 પેટ=ઉદર
 જઠર=પાચન થયા માટે
 પેટની ડાખી બાજુએ
 ખોરાક ભરવાની કોથળી;
 હોજરી
 લાગણી=અસર
 જુસ્સો=મનનો ઉભરો;
 લાગણી

પાઠ ૬૯.

સ્વચ્છતા=ચોક્કખાઇ
 આરોગ્ય=તંદુરસ્ત
 ખસ=ગ્રીણી ફાલી
 દાદર=દરાજ
 બચકર=ગંભીર
 છારી=પડ
 આવરદા=આયુષ્ય; જિંદગી
 અડાયાં=સુકાએલું છાજી

ગર=ચાક જેવો બાલ
 રંગનો પદાર્થ
 મંજન=માંજવા કે સાફ
 કરવાની વસ્તુ
 અવાળુ=દાંતનાં પિડિયા
 કંજુસાઇ=અખિલાઇ
 ઉલ=જીભ ઉપર વળગેલું
 વાસી થુંક
 ખોડો=ઉખડેલી ચામ-
 ડીની મેલી રજ
 વનડવાની=ખંજવાળવાની
 નખીઆં=નખ વડે ખં-
 જવાળવાથી ગુમડાં
 જેવું થાય છે તે

દાંતી કરવી=કાંસકીના
 દાંતામાં ખડખડી
 દોરી ગુંથવી અથવા
 ડાંમરના દાણા ધાલી
 તે વડે માથું ઝાળવું તે
 લીખો=જૂ, માકડ વગેરેન
 ઈડાં
 માથાવટી=સાડીનો
 માથાપર ઝોઢવાનો

ભાગ ને ચીકટાય છે તે	મળવું તે	પાઠ ૭૩.
સ્ટીઆં=લાંબા નિમા-	અંશ=ભાગ	વર્ગ=ગત
ળાનો હુમખો	ભસ્મ=રાખ; ખાખ	સુસ્ત=આળસુ
અખોડો=ચીઓ માથાના	ચુસ્સે=કોધે; રીસે	સહીસલામત=ક્ષેમકુશળ
વાળ ઓળીને માથા	વેગ=ગતિ; ચાલ	તાર=તાંતણા
પછવાડે તેની ને ગાંઠ	કાખ=ખગલ	જળું=ફાંદો
વાળે છે તે [ચુચ્છ	પાઠ ૭૨.	કેશીટો=પતંગીઆને
સટ=લાંબ નમાળાની	ખખોલ=ખાડો	રહેવાની લાંબી ગાળ-
ટાલ=માથાના ને ભાગ	પિત્તાશય=પિત્ત બેગું	દડી
પરથી વાળ જતા રહ્યા	થાય છે તે જગા	ગોટી=દડી
હોય તેટલો ભાગ	જઠર=ખોરાક પચાવ-	કોકડી=તરાકના ઉપર
સંભવ=આશા	નાની મુખ્ય છદ્રિય	શંકુ આકારે વીંટાળેલું
પાઠ ૭૦.	અન્નનળી=જે વાટે ખોરાક	ને સુતર તે
નાડી=હાથના કાંડા	પેટમાં જાય છે તે નળી	મ્હેસુર=દક્ષિણ હિંદુસ્તા-
આગળની શિરા કે	માંસ પડ=માંસનો લોચો	નમાં એક દેશી રાજ છે
ને વડે લોહીની ગતિ	પિત્ત=સિલાશ પડતો	યુક્તિસર=તબવીજથી
તથા રોગ સમજાય છે તે	પ્રવાહી પદાર્થ	સાળ=કપડાં વણવાનો
જઠરાગ્નિ=પેટની ગરમી	લાળ=ચીકણું મુક	સચો
એંછન = વરાળ પેદા	હલટી=ઓકારી; વામીટ	પોશાક=લુગડાં
કરીને ગતિ આપનારો	કોળીઓ=આસ	ટકાઉ=મજબુત; ધણો
સચો	દ્રવ=પ્રવાહી	વખત ચાલે એવા
પાઠ ૭૧.	શેષ=ખાકી	પાઠ ૭૪.
મેળાપ=સમાગમ;	મળ=મેલ; નરક	વેણુ=કપાસનો છોડ

કપાસીઆ=કપાસનાં બી	શ્વાંટી=કુમળા અને છેક	આકારાં=આણુગમે આપે
બિન=કપાસ લોઢવાનો	ઝીણા વાળ	એવા
સંચો	ધટ=મડા	ભૂ=ગરમ હવાનો ઝપાટો
ચરખો=કપાસમાંથી	ગીચ=પાસે પાસે	મંદવાહક=ધીમેથી વહેવ
કપાસીઆ તથા રૂ	ઉઝરકા=કાપા; ધસરકા	ડાવનાર
ગુદું પાડવાનો સંચો	ભાજમર્યાદા=આખર	તીવ્રવાહક=જલદી વહેવ
ગાદલાં=ગોદલાં	અને અદખ	રાવનાર
પુણીઓ=રેના બાળાનો	મરજાદા=અદખ; મર્યાદા	ગરબ=કામ
વેંતેક ભાંખો ને આં-	કુદરતી=ઈશ્વર તરફથી	સારતાં=મજબૂતાં
ગળી જેટલો જડો	મજેલી	પોમ=રેવાંટી જેવું
એવો જે આકાર	પાઠ ૭૬.	કપડાં પર હોય તે
કાંતવા માટે તૈયાર	રમાલ=મોં સાફ કરવાનો	પાઠ ૭૮.
કરેલો તે	કકડો	પુઅડ=ગંદી
રેંટીઓ=સુતર કાંતવાનો	પ્રવેશ કરે=દાખલ થાય	સાવરણી=પુતારો
સાદો સંચો	હીકળ=કંડી	પરસાળ=ધરમાં પેસતાં
વાટા=ગોળ આકારની	સુતરાઉ=સુતરનું બનેલું	પહેલો ઝોરડો આવે
ભાંખી પુણી	ઉકળાટ=ધામ	છે તે
વણકર=વણવાનું કામ	કરકર=ખરબચડું	વહીઓ=દર; બાકાં.
કરનાર	ખાળે=અટકાવે	છબ=છાબ.
તતથો=તાર	સુબની=રજાઈ	ખેર=ઝીણી રબ.
પાઠ ૭૫.	પાઠ ૭૭.	હથામીને=હથકાને.
ઝોઢો=બળદને ઝોઢાડવા	ગરમાવો=ગરમી; હુંફ	પાઠ ૭૯.
સાફ સીવેલું કપડું	ઝેબ=ઝોબા	મહણુ=સૂર્ય ચંદ્રના

બિંબપર પડતી પૃથ્વીની	આસ=કમ.	૧ રહેવાથી; દેખાતી
છાયા.	પોપણુ=સુજરાન; સુમરો	બંધ થવાથી
આંમણુ=આરણ્ય આ-	સાદું=હલકું	ટળી=મટી; દૂર થઇ.
મળની જગા.	માંસાહારી=માંસ ખાનાર	ચુંગળાટ=અકળામણુ
એકલી=જોપણુમાં	સેવાળ=લીલ.	ઠેકડો=કુદકો.
અંગુઠેશ્ચ પાડવામાં	દીશી=કુંપળ; પાંતરાની	ચેન=સુખ
આવતી નકશી	કળી.	લપલપાવીને=મહાર
અલગ=એલાયદી; જુદી	રખેને=કદાચ.	કાઢીને.
પાઠ ૮૦.	જીવહિંસા=હત્યા; જીવને	ગાળો=પિંડો.
માત્ર=ક્રકત	મારવો તે.	બવ=અવતાર
અંગ=શરીરનો ભાગ	ધારતી=ખેત્ર.	રમુજી=ગમત આપે
મોજથી=આનંદ	ગૂમ થવાથી=જતી	એવી.

મેસરં. સી. ડી. માહ એન્ડ કોં કૃત.

અર્થની નોંધો

બાળવર્ગની નોંધ એ આના જગાં:—મૂળાક્ષર શિક્ષણ, જે રીતે મૂળાક્ષર લખવાનો ક્રમ, એ અક્ષરના શબ્દો, ત્રણ અક્ષરના શબ્દો, બારાખડી, આંક, ભાગ ૧ લાના અર્થ, ભાગ બીજાના અર્થ, ગીત અને કવિતાની સમજુતી, ડબ્લેસની ફિલ, પોતાની જગાએ જતી વખત બોલવાની ફિલ, ઘેર જતી વખત બોલવાની ફિલ, એકથી પાંચ સુધી ઉમેરવા તથા બાદ કરવા વિષે પાઠ, સરવાળાના કોઠા, બાદબાકીના કોઠા; દડાની રમત વગેરે.

પહેલીના અર્થ અઢી આના જગાં:—અર્થ, કવિતાની સમજુતી, પાઠનો સાર, અપરા શબ્દો, નેડાક્ષર, ડબ્લેસની ફિલ વગેરે.

બીજીના અર્થ ચાર આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની સમ-
જુતી, પાઠના સવાલ, પાઠનો સાર, ભૂગોળ, પાઠવાર. અધરા શબ્દો,
જોડાક્ષર, ડમ્બેદસની ફિલ વગેરે.

ત્રીજીના અર્થ પાંચ આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની સમજુતી,
પાઠના સવાલ, પાઠનો સાર, ભૂગોળના સવાલ, પાઠવાર અધરા શબ્દો
જોડાક્ષર, ઢાંતી ફિલ વગેરે.

ચોથીના અર્થ સાડાસાત આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની
સમજુતી, તમામ પાઠના સવાલ તથા સાર, અધરા શબ્દો, જોડાક્ષર,
મુંબઈ ધલાકાની ભૂતળ, ફિલ વગેરે

પાંચમીના અર્થ આઠ આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની
સમજુતી, વ્યુત્પત્તિ, પાઠના સવાલ, પાઠનો સાર, અપૂર્ણિકના નિયમે,
શ્રિષ્ટિશ હિંદના રાજકીય ભાગ વગેરે.

છઠ્ઠીના અર્થ નવ આના જેમાં:—શબ્દાર્થ વ્યુત્પત્તિ પ્રમાણે
અને રૂઢ બંને રીતે, કવિતાનો અન્વય, કવિતાની સમજુતી, પાઠના
સવાલ, પાઠનો સાર વગેરે.

સાતમીના અર્થ દસ આના જેમાં:—શબ્દાર્થ વ્યુત્પત્તિ પ્રમાણે
અને રૂઢ બંને રીતે, કવિતાનું વિવરણ-રફુરીફરણ, પાઠના સવાલ,
પાઠનો સાર; કવિતામાં આવેલા ભક્તોની ઝાળખાણ વગેરે.

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૧લાના અર્થ ૪ આના

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૨જાના અર્થ ૫ આના

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૩જાના અર્થ ૭ આના

ત્રિવેદી વાચનમાળા સાતે પુસ્તકોના અર્થ તૈયાર છે

છગનલાલ મોતીરામ શાહ. શાહપોર-સુરત.

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. કૃત.

શ્રિદિગ્વિજ્ઞાના માટેની ત્રિવેદિવાચનમાળાના અર્થ.

પુસ્તક ૧ લાના ૦-૪-૦	પુસ્તક ૫ માના ૦-૮-૦
પુસ્તક ૨ જાના ૦-૫-૦	પુસ્તક ૬ ડૂાના ૦-૬-૦
પુસ્તક ૩ જાના ૦-૬-૦	પુસ્તક ૭ માના ૦-૧૦-૦
પુસ્તક ૪ થાના ૦-૭-૦	

—: વર્નાકિયુલર ટેકસ્ટ બુકસોના અર્થો :—

પહેલીના અર્થ ૦-૨-૬	છઠ્ઠીના અર્થ ૦-૬-૦
બીજીના „ ૦-૪-૦	સાતમીના અર્થ ૦-૧૦-૦
ત્રીજીના „ ૦-૫-૦	કન્યા ૧લીના „ ૦-૪-૦
ચોથીના „ ૦-૭-૬	કન્યા ૨જીના „ ૦-૫-૦
પાંચમીના અર્થ ૦-૮-૦	કન્યા ૩જીના „ ૦-૭-૦

“ડિક્ટેશન શિક્ષક”

બાળપોથીનો ૦-૨-૦	ત્રીજીનો ૦-૩-૦
પહેલીનો ૦-૨-૬	ચોથીનો ૦-૪-૦
બીજીનો ૦-૩-૦	પાંચમીનો ૦-૪-૦

દરેક ધોરણના “મુખ્યગણિત શિક્ષક” તૈયાર છે.
ગુજરાતની સામાન્ય ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૩ આના.
હિંદુસ્તાનની સાં ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૪ આના.
મુંગઈ ઇત્તાકાની ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૪૫ આના.

છગનલાલ મોતીરામ શાહ.

“મુખ્યગણિત શિક્ષક” વગેરેના કર્તા. શાહપોર—મુરત.

